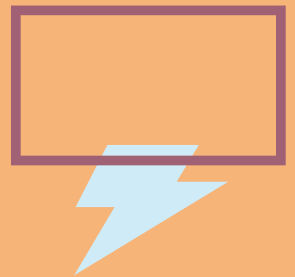
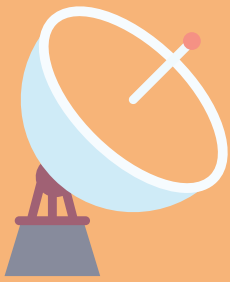
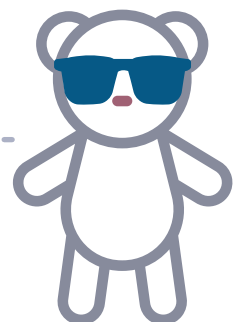
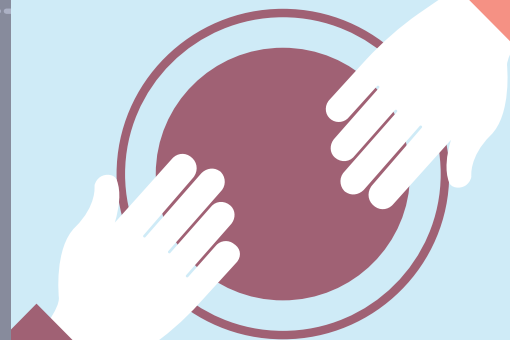

Paslaugų teikėjai – vaikystės be smurto šalininkai

Paslaugų teikimas vaikams ir tėvams,
siekiant sustabdyti fizinių bausmių naudojimą

NON-VIOLENT
childhoods

Leidėjas	Baltijos Jūros Valstybių Tarybos sekretoriatas Slussplan 9, PO Box 2010, 103 11 Stokholmas, Švedija
Autorius	Daja Wenket
Redaktoriai	Turid Heiberg, Annabel Egan ir Maria Corbett
Programos partneriai	Baltijos Jūros Valstybių Taryba; Estijos socialinių reikalų ministerija; Suomijos socialinių reikalų ir sveikatos ministerija; Latvijos gerovės ministerija; Lenkijos vaikų teisių ombudsmenas; Švedijos sveikatos ir socialinių reikalų ministerija; bei „Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo“
Ekspertų indėlis	Staffan Janson
Bendraautoriai	Estija: Aija Kala, Julia Kovalenko-Djagileva, Ann Lind-Liiberg ir Miina Voltri. Suomija: Marjo Malja ir Martta October. Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo: Triona Lenihan. Islandija: Bragi Gudbrandsson. Latvija: Evita Berke, Kristina Freiberga, Laila Gravere, Lauris Neikens ir Agnese Sladzevska. Lietuva: Audronė Bedorf ir Aušra Kurienė. Malta: Roberta Agius. Norvegija: Betina Torbjornsen ir Svanhild Vik. Lenkija: Ewa Jarosz ir Aneta Mikołajczyk. Švedija: Carolina Hepp Shergill. BJVT sekretoriatas: Shawna von Blixen ir Marlene Riedel.
Dizainas	Myah Design www.myahdesigns.com
Kūrybinė grupė	Shawna von Blixen ir Marlene Riedel

ISBN: 978-91-985551-4-1

2018

Šį darbą licencijuoja Baltijos Jūros Valstybių Taryba pagal „Creative Commons“ Priskyrimas - Nekomercinis naudojimas - Jokių išvestinių kūrinių 4.0 tarptautinę licenciją. Jei norite peržiūrėti licenciją, apsilankykite <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Norėtumėte išversti šį leidinį?

Prašome kreiptis į Baltijos Jūros Valstybių Tarybą, jei norite sužinoti daugiau apie formatą, akreditaciją ir autorių teises.

turinys

programa „vaikystė be smurto“	1
-------------------------------------	---

01

įžanga ir pagrindinės idėjos	4
------------------------------------	---

02

paslaugų teikimas besikeičiančiame pasaulyje	6
--	---

2.1	vaidmenys ir atsakomybė	6
2.2	universalios, specializuotos ir orientuotos paslaugos	7
2.3	paslaugų teikimo iššūkiai ir galimybės	7

03

pagrindiniai paslaugų teikimo principai	10
---	----

3.1	aktyvus vaiko dalyvavimas	10
3.2	geriausiais vaiko interesais grindžiamos paslaugos	11
3.3	nediskriminavimo užtikrinimas	11
3.4	vaiko teisių į gyvenimą, išlikimą ir vystymąsi gynimas	12
3.5	prevencija ir žalos atitaisymas	12
3.6	saugumo tinklo aplink vaiką sukūrimas	13
3.7	konfidencialumas, privatumas ir duomenų apsauga	13
3.8	žengti koja kojon su vaikystės ir tėvystės progresu	13

04

vaikų, kaip kompetentingų paslaugos gavėjų, palaikymas ir sudominimas	16
---	----

4.1	vaiko interesus atitinkantis bendravimas ir apklausos	17
4.2	visapusiško patikrinimo paslaugos užduodant konkrečius klausimus nustato, ar buvo naudojamos fizinės bausmės	17
4.3	atvejo analizė padeda patikrinti, ar prieš vaiką buvo smurtaujama	18
4.4	konsultacijos su vaikais	18
4.5	vaikų savigynos įgūdžių mokymas	18
4.6	vaikams palanki medžiaga	19

05

teikiant paslaugas išmoktos pamokos	22
---	----

5.1	pamokos išmoktos teikiant socialines ir vaiko apsaugos paslaugas	22
5.2	iš sveikatos apsaugos paslaugų teikimo išmoktos pamokos	26
5.3	iš švietimo sektoriaus išmoktos pamokos	27
5.4	iš teisėsaugos išmoktos pamokos	29

06

paslaugų teikimo modeliai, padedantys sustabdyti fizinių bausmių naudojimą	32
--	----

6.1	prevenciniai ir padedantys anksti identifikuoti rizikos šeimas paslaugų teikimo modeliai	32
6.2	paslaugų modeliai vaikams, prieš kuriuos buvo naudojamos fizinės bausmės	34

07

tarptautinėms organizacijoms skirtos paslaugų teikimo rekomendacijos	38
--	----

programa „vaikystė be smurto“

pakeiskime pasaulį: kad vaikystė be smurto taptų realybe

Nacionalinio įstatymo, draudžiančio vaikų fizinės bausmės bet kurioje aplinkoje, įskaitant namus, priėmimas yra esminis pasiekimas. Tai yra aiškus pranešimas, kad fizinės bausmės yra smurto prieš vaikus forma, kuri jau nebėra nei socialiai priimtina, nei teisiškai leistina. Įsigaliojus draudimui, visuomenės ir valstybės privalo investuoti į veiksmingą jo įgyvendinimą. Visame pasaulyje šalys susiduria su šiuo iššūkiu, o tikslas – panaikinti vaikų fizinės bausmės – dabar įtrauktas tiek į nacionalines, tiek ir regionines darbotvarkes.

Baltijos jūros regionas yra beveik vaikų „fizinų bausmių netaikymo zona“, nes 10 iš 11 regiono šalių jau yra uždraudusios fizinės bausmės visose aplinkose. Švedija buvo pirmoji šalis pasaulyje, kurioje priimtas teisinis draudimas 1979 m.; Suomija (1983 m.), Norvegija (1987 m.), Danija (1997 m.), Latvija (1998 m.), Vokietija (2000 m.), Islandija (2003 m.), Lenkija (2010 m.), Estija (2015 m.) ir Lietuva (2017 m.). Rusijos Federacija teisinio draudimo dar neįvedė.

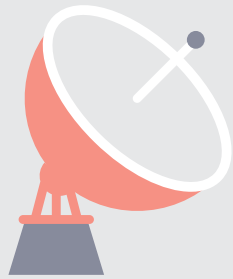
Baltijos jūros regionas yra įvairialypis. Kai kurios regiono šalys turi beveik 40 metų teisinio draudimo įgyvendinimo patirtį, o kitos tik pradėjo kelionę, siekdamas užtikrinti vaikystę be smurto. Programa „Vaikystė be smurto“ remiasi išskirtiniu įsipareigojimu ir lyderyste, kurią pademonstravo regiono pokyčių kūrėjai. Tai apima politikus, valstybės pareigūnus, paslaugų teikėjus, specialistus, tyrinėtojus, šalininkus, žiniasklaidą ir piliečius, įskaitant vaikus, jaunimą ir tėvus.

Plėtra Baltijos jūros regione parodo, kad galima pakeisti požiūrį ir elgesį, o socialines normas galima transformuoti pozityvaus vaikų auginimo be smurto labui. Įsigaliojus nacionaliniams draudimams, vis daugiau tėvų atsisako naudoti fizinės bausmės auklėjant savo vaikus. Tačiau, nepaisant pasiektos pažangos, per daug vaikų vis dar patiria fizinį ir emocinį smurtą arba žeminantį bei menkinantį elgesį.

Programos „Vaikystė be smurto“ tikslas – skatinti visišką vaikų fizinių bausmių draudimo Baltijos jūros regione įgyvendinimą, daugiašalėms suinteresuotoms šalims bendradarbiaujant, planuojant ir vykdant veiksmus. Veiklos programai vadovauja Baltijos Jūros Valstybių Tarybos sekretoriatas ir ją bendrai finansuoja Europos Komisija. Penkių šalių partneriai remia Baltijos jūros regiono ministerijų ir nacionalinių institucijų sudarytą projektą: Estijos socialinių reikalų ministerija; Suomijos socialinių reikalų ir sveikatos ministerija; Latvijos gerovės ministerija; Lenkijos vaikų teisių ombudsmenas; Švedijos sveikatos ir socialinių reikalų ministerija. „Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo“ yra tarptautinis programos partneris.

Programa „Vaikystė be smurto“ parengė rekomendacinio pobūdžio pranešimus ir kampaniją, skirtą tėvams, vaikams, specialistams, šalininkams ir politikos formuotojams. Kiekviename pranešime daugiausia dėmesio skiriama konkrečiai temai; nuoseklus vadovas, draudimo įgyvendinimas namų aplinkoje, pozityvi tėvystė, sąmoningumo skatinimo kampanijos, paslaugų teikimas ir pažangos stebėseną. Be to, kampanija skatina sąmoningumą apie žalingą fizinių bausmių poveikį ir sąmoningumą, kaip svarbu vaikams turėti suaugusius asmenis, kuriais galėtų pasitikėti ir į juos kreiptis. Pranešimai ir kampanija įkvepia ir pateikia rekomendacijas bei praktines priemones, skirtas keisti visuomenę ir vaikystę be smurto paversti realybe. Nors pranešimai grindžiami Baltijos jūros regiono patirtimi, jie perteikia pagrindines idėjas ir išryškina geriausias praktikas, kurios yra svarbios ne tik 11- kai regiono valstybių, bet ir visai Europai bei už jos ribų.

Daugiau informacijos apie pranešimus ir kampaniją galima rasti adresu www.childrenatrisk.eu/nonviolence

01

Įžanga ir pagrindinės idėjos

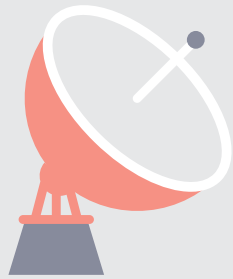
Paslaugų teikimas vaikams ir tėvams yra esminis aspektas siekiant veiksmingai įgyvendinti nacionalinius įstatymus, draudžiančius fizinių bausmių naudojimą. Jos padeda šeimoms užkirsti kelią fizinių bausmių naudojimui, pakeisti požiūrį ir elgesį taip, kad vaikai augtų be smurto, o nukentėję vaikai būtų apsaugoti nuo fizinių bausmių. Paslaugų teikimas apima ministerijas ir institucijas, planuojančias paslaugas ir skiriančias joms biudžetą nacionaliniu ir regioniniu lygiu bei vietos paslaugų teikėjus ir institucijas, kurios teikia priežiūros ir stebėsenos paslaugas. Daugumoje šalių valstybinės institucijos dėl paslaugų teikimo bendradarbiauja su nevalstybiniais subjektais, įskaitant nevyriausybinės organizacijas ir privačias paslaugų įmones. Bendruomenės, tikėjimo organizacijos ir savanoriai taip pat dažnai dalyvauja teikiant paslaugas tėvams ir vaikams.

Šiuose rekomendaciniuose pranešimuose apžvelgiama paslaugų teikimo patirtis ir socialinės gerovės, vaikų apsaugos ir vaikų priežiūros, sveikatos priežiūros, švietimo ir teisėsaugos srityse teiktų paslaugų metu išmoktos pamokos. Juose pateikiami metodai, įrankiai ir paslaugų teikimo modeliai, kurie pasirodė esą efektyvūs užkertant kelią fizinėms bausmėms ir reaguojant į jas. Rekomendaciniame pranešime aptariama, kaip keičiantis vaikystei ir tėvystei kinta paslaugos. Jame pateikiamas vertingas mokymosi pagrindas, kuris padės toliau plėtoti nacionalines vaikų apsaugos ir socialinės gerovės, o taip pat švietimo, sveikatos priežiūros ir teisingumo sistemas..

PAGRINDINĖS IDĖJOS

Šiame rekomendaciniame pranešime pateikiamos šios pagrindinės idėjos:

- Visose socialinėse srityse paslaugų teikėjai privalo apsaugoti vaikus nuo fizinių bausmių ir savo kasdiniame darbe įgyvendinti teisinį draudimą. Individualiai ir bendradarbiaudami, paslaugų teikėjai gali rūpintis geriausiaisiais vaiko interesais ir veikti bendrų šeimos, platesnės visuomenės ir valstybės, kuri paskelbė, kad fizinės bausmės yra nepriimtinos ir neteisėtos, interesų labui.
- JT Vaiko teisių konvencija padeda paslaugų teikėjams kurti su vaikais ir tėvais tokius darbo santykius, kurie yra paremti pagarba, orumu, empatija ir pasitikėjimu. Pagrindiniai principai apima pagarbą vaiko nuomonei, geriausių vaiko interesų ir vystymosi skatinimą bei diskriminacijos prevenciją. Daugiadiscipliniai ir į vaiką orientuoti paslaugų teikimo modeliai visapusiškai atitinka vaiko poreikius, o vaikai ir tėvai įtraukiami kaip partneriai.
- Konsultavimasis su vaikais kuriant, planuojant ir apžvelgiant paslaugas, yra naudingas vaikams, šeimoms ir specialistams. Yra daug įvairių priemonių ir metodų, padedančių paslaugų teikėjams aktyviai įtraukti vaikus. Visose situacijose, kai paslaugų teikėjai bendrauja su vaikais, reikia vaiko interesus atitinkančio bendravimo ir įrodymais pagrįstų apklausų protokolų. Vaikams palankios medžiagos ir interaktyvios mokymosi programos gali palengvinti pokalbius apie fizines bausmes ir mokyti vaikų savigynos įgūdžių.
- Paslaugų teikėjai tiesiogiai dirba su nukentėjusiais nuo fizinių bausmių bei kaltininkais ir, siekdami sumažinti riziką bei sustiprinti gebėjimą apsaugoti, įtraukia visą šeimą. Nors kiekvienas paslaugų sektorius siekia šio tikslo savo konkrečių įgaliojimų ribose, dirbdami kartu jie yra dar stipresni.
- Sėkmingi paslaugų teikimo modeliai suteikia galimybę bendruomenėse naudotis daugiadisciplinėmis paslaugomis. Jos yra integruotos į vietos apsaugos ir socialinės gerovės sistemas ir užtikrina, kad riziką patiriantys vaikai ir tėvai ar globėjai būtų ir toliau stebimi. Vis dažniau paslaugų teikėjai prisiima tarpininkų ir patarėjų vaidmenį, perduodami daugiau atsakomybės šeimos nariams ir garantuodami, kad visuomet bus užtikrinti geriausi vaiko interesai bei aktyvus dalyvavimas.

02

paslaugų teikimas besikeičiančiame pasaulyje

Visose socialinėse srityse paslaugų teikėjai privalo apsaugoti vaikus nuo fizinių bausmių ir savo kasdieniniame darbe įgyvendinti teisinį draudimą. Individualiai ir bendradarbiaudami, paslaugų teikėjai gali rūpintis geriausiais vaiko interesais ir veikti bendrų šeimos, platesnės visuomenės ir valstybės, kuri paskelbė, kad fizinės bausmės yra nepriimtinos ir neteisėtos, interesų labui.

2.1 VAIDMENYS IR ATSAKOMYBĖ

Paslaugų teikimas siekiant vaikystės be smurto, apima platų paslaugų spektrą:

- Socialinėms tarnyboms suteikta teisė padėti tėvams ir globėjams vaikų auginimo klausimais. Kai iškyla smurto ar nepriežiūros pavojus, vaikų apsaugos tarnybos yra atsakingos už vaiko saugumą, gerovę ir vystymąsi.
- Darbas su jaunuimu skatina paauglius dalyvauti švietimo, socialinėje ir laisvalaikio veikloje palaikančioje jų asmeninį ir socialinį vystymąsi. Darbo su jaunuimu paslaugas gali teikti specialistai ar savanoriai jaunuoliai darbuotojai, jaunimui vadovaujančios organizacijos, neformalios grupės ar jaunimo tarnybos iš valdžios institucijų.
- Sveikatos priežiūros tarnybos palaiko ryšius su tėvais ir vaikais nuo priešgimdyminės priežiūros, įskaitant reguliarius sveikatos patikrinimus, prevencinę priežiūrą ir traumų ar ligų gydymą, o taip pat teikia psichikos sveikatos paslaugas.
- Daugelis vaikų su švietimo paslaugomis susiduria dar anksti vaikystėje, kai patenka į vaikų ugdymo ir priežiūros įstaigas, iš kurių vėliau pereina į ikimokyklinės, pradinės ir vidurinės mokyklas.

- Kai kyla įtarimų, kad tėvai ar vaikai nesilaiko įstatymų, ir kai smurto prieš vaikus atvejais reikalingas policijos tyrimas, įsitraukia teisėsaugos institucijų sektorius.

Paslaugų teikėjai gali:

- Padėti vaikams, tėvams ir globėjams nustatyti ir sumažinti fizinių bausmių riziką bei suprasti kenksmingą jų poveikį vaikui ir šeimai;
- Skatinant šeimų prevencinius ir apsaugos pajėgumus, paremti šeimas, kad jos taptų atsparesnės;
- Suteikti šeimoms jėgų pasipriešinti žalingam požiūriui ir elgesiui bei siekti pozityvių ir saugių santykių;
- Reaguoti į įvykusį smurtą, padėti smurto aukoms atsigauti ir reabilituotis bei spręsti fizinių bausmių sukeltas vidutinės ir ilgesnės trukmės sveikatos ir socialines pasekmes;
- Padėti šeimoms išvengti atskyrimo, remiantis geriausiais vaiko interesais;
- Dirbti su smurtautojais, siekiant užkirsti kelią pakartotiniam nusižengimui.

Reaguodamas į fizinių bausmių naudojimo atvejus ir siekdamas užkirsti joms kelią, kiekvienas paslaugų sektorius dirba individualiai. Be to, siekdami visapusiškiau reaguoti į vaikų ir šeimų poreikius,

paslaugų teikėjai naudoja persiuntimo kitoms institucijoms mechanizmus, vietos vaikų apsaugos tinklus bei daugiadisciplinius paslaugų modelius ir taip bendradarbiauja tarpusavyje.

2.2 UNIVERSALIOS, SPECIALIZUOTOS

IR ORIENTUOTOS PASLAUGOS

Universalios paslaugos yra nukreiptos į visas šeimas su vaikais, be jokios diskriminacijos ar pažeminimo. Tai ypač yra naudinga prevencijai ir nustatyti ankstyvus fizinių bausmių naudojimo atvejus. Daugelis universaliųjų paslaugų yra orientuotos į sveikatą, pavyzdžiui, jaunus tėvus namuose lankančios akušerės, reguliarūs labai mažų vaikų sveikatos patikrinimai, vaiko pasirengimo pradinei mokyklai patikrinimai bei sveikatos patikrinimai mokykloje. Atviri paslaugų centrai, tokie kaip šeimos centrai ar vaikų gerovės klinikos, teikia įvairias universalias paslaugas po vienu stogu ir orientuojasi į visas vaikų turinčias šeimas. Šių paslaugų teikėjai su vaikais ir tėvais užmezga ryšius dar pačioje pradžioje, todėl prireikus, specializuotų paslaugų gali nusiųsti į kitas institucijas.

Specializuotos paslaugos apima pasirinktines intervencijas vaikams ir tėvams, kurie priklauso rizikos grupei, o orientuotos paslaugos yra nukreiptos į ypač pažeidžiamus asmenis ir tuos, kurie patyrė smurtą.

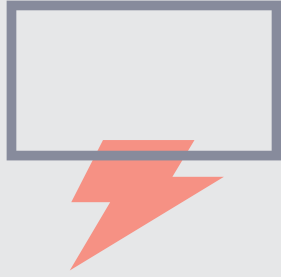
2.3 PASLAUGŲ TEIKIMO IŠŠŪKIAI IR GALIMYBĖS

Paslaugų teikimas vaikams ir šeimoms yra daug pastangų reikalaujantis darbas, susijęs su aukšto lygio socialine atsakomybe. To siekiant reikia derinti specialias žinias, bendravimo, socialinius ir emocinius įgūdžius, gebėjimą patenkinti biurokratijos reikalavimus ir valdyti struktūrinius bei biudžeto apribojimus. Paslaugų teikėjai turi ypač stengtis išlaikyti savo kokybės standartus ir etiką bei neatsilikti nuo kintančios vaikystės ir tėvystės bei šeimų įvairovės. Fizinių bausmių naudojimo atvejais ar kai kyla jų pavojus, paslaugų teikėjai dažnai susiduria su komplikuotomis ir sudėtingomis situacijomis, kurių sprendimas nėra lengvas. Paslaugų teikėjai turi įsitraukti į klausimų, kuriuos tėvai ir vaikai gali laikyti privačiais, sprendimą, o pareigūnų ir specialistų dalyvavimas tokiu atveju gali būti suvokiamas kaip nepageidaujamas. Jie turi būti pasirengę susidurti su įvairiomis nuomonėmis ir elgesiu. Kai kurie paslaugų gavėjai atvirai gina fizinių bausmių naudojimą, kiti jas nebyliai toleruoja, dar kiti nenori apie tai kalbėti, nes gėda arba dėl baimės.

Paslaugų teikėjams dažnai sunku teisingai nustatyti smurto požymius ir atpažinti simptomus ar elgesį, kurį sukėlė prieš vaiką naudotas smurtas. Pernelyg dažnai sužalojimai laikomi nelaimingų atsitikimų rezultatais, o vaikai kaltinami dėl fizinių bausmių išprovokavimo savo elgesiu, pvz., kai nesilaiko taisyklių, elgiasi agresyviai arba dėl prastų mokymosi rezultatų.

Paslaugų teikėjai, kurie atpažįsta ir reaguoja į fizinių bausmių naudojimo požymius, įtarimus ar riziką, veikia pagal jiems suteiktas profesines teises. Jie taiko nacionalinės teisės nuostatus ir gina vaiko teisę būti apsaugotam nuo bet kokios formos smurto, nesvarbu, kokio sunkumo smurtas būtų. Jie taip pat kovoja prieš smurtautojų nebaudžiamumą. Saugodami vaikus nuo kenksmingų fizinių bausmių naudojimo padarinių, paslaugų teikėjai veikia ne tik geriausių vaiko, bet ir šeimos bei platesnės visuomenės ir valstybės, kuri paskelbė, kad fizinės bausmės yra neteisėtos, interesų labui. Kai yra požymių, kad prieš vaiką naudojamos fizinės bausmės ar yra tokia rizika, paslaugų teikėjai privalo į tai reaguoti. Ignoruodami fizinių bausmių naudojimo požymius ar nevertindami jų rimtai, paslaugų teikėjai dalijasi atsakomybe už vaikų patiriamas pasekmes, įskaitant galimai sunkią ir visam gyvenimui padarytą žalą. Neveikimo kaina yra didelė ir vaiko, ir visuomenės, ir valstybės atžvilgiu. Turimi specialūs įrankiai ir metodai padeda paslaugų teikėjams atlikti savo užduotis ir padeda jaustis pasitikinčiais svarbiu vaidmeniu, kurį jie atlieka vaikų, šeimos ir visuomenės atžvilgiu.

03

pagrindiniai paslaugų teikimo principai

JT Vaiko teisių konvencija padeda paslaugų teikėjams kurti su vaikais ir tėvais tokius darbo santykius, kurie yra paremti pagarba, orumu, empatija ir pasitikėjimu. Pagrindiniai principai apima pagarbą vaiko nuomonei, geriausių vaiko interesų ir vystymosi skatinimą bei diskriminacijos prevenciją. Daugiadiscipliniai ir į vaiką orientuoti paslaugų teikimo modeliai visapusiškai atitinka vaiko poreikius, o vaikai ir tėvai įtraukiami kaip partneriai.

Nuo pat priėmimo 1989 metais, JT Vaiko teisių konvencija pakeitė socialinį vaikų, kurie šiandien pripažįstami kaip piliečiai ir lygūs visuomenės nariai, statusą. Konvencija vaikus laiko ne tik pažeidžiamais, bet ir tokiais, kuriems reikia apsaugos. Joje taip pat numatyta, kad visi vaikai turi teisę į pagarbą jų orumui, galimybę plėtoti savo gebėjimus ir aktyviai dalyvauti su jais susijusių klausimų sprendimo procese.

Augti be smurto yra ne tik vaiko teisė, bet ir prielaida, kad jo pastangos bus sėkmingos, jis sukurs santykius, pagrįstus pasitikėjimu, pagarba ir rūpinimusi, bei prisidės prie savo bendruomenės, visuomenės ir valstybės. Pagal Konvencijos principus, visiško teisėto fizinių bausmių uždraudimo skatinimas yra esminė investicija, padėsianti pasiekti šį tikslą.

Konvencijoje apibrėžiamos vaiko kaip žmogaus teisės ir tarpusavyje susiję tėvų, globėjų, paslaugų teikėjų ir valstybės įstaigų įsipareigojimai. Ji taip pat padeda paslaugų teikėjams visapusiškiau suprasti vaiką kaip asmenį ir pilietį. Konvencija suteikia orientacinį pagrindą teisių ir poreikių, susijusių su visais vaiko asmenybės aspektais, pavyzdžiui, vaiko socialinės ir ekonominės padėties, sveikatos ir švietimo, įgūdžių ir gebėjimų ugdymo, ir vaiko sociopolitinio dalyvavimo, vertinimui.

3.1 AKTYVUS VAIKO DALYVAVIMAS ¹

Paslaugų teikimas priklauso nuo veiksmingo bendravimo. Būtinai tinkamas bendravimas norint išgirsti vaiko požiūrį, klausimus ir rūpesčius ir atsakyti į juos bei sukaupti iš vaiko gautą informaciją. Vaiko istorijos išklausymas ir jo nuomonės bei poreikių supratimas turėtų būti išankstinė sąlyga, kurios laikydamiesi paslaugų teikėjai galėtų planuoti ir teikti paslaugas, kurios yra svarbios vaikams ir tėvams.

Vaikai vertina, kai paslaugų teikėjai išreiškia neapsimestinį susidomėjimą jų jausmais. Kai prašote vaiko pasidalyti savo nuomone ir kai jo klausotės, vaikas supranta, kad jo nuomonė yra svarbi. Tai svarbu ne tik vertinimo etapu, bet ir tada, kai paslaugų teikėjai planuoja ir vaikams bei tėvams siūlo konkrečias paslaugas.

Paslaugų teikėjai gali užduoti paprastus klausimus, pavyzdžiui, „ką apie tai galvoji?“ arba „pasakyk, kaip dėl to jautiesi“. Išgirdęs vaiko atsakymą, paslaugų teikėjas gali apibendrinti vaiko žodžius, pavyzdžiui, sakydamas: „Taigi, tu manai, kad... ar gerai supratau?“ Tai suteikia galimybę ištaisyti bet kokius nesusipratimus, kurie gali kilti nagrinėjant jautrius klausimus. Tikėtina, kad vaikas, kuris jaučiasi išgirstas ir rimtai vertinamas, labiau pasitikės paslaugų teikėjo noru jam padėti. Kai nėra tinkamo bendravimo, vaikai ir tėvai gali suvokti paslaugų teikėją kaip nieko neišmanantį asmenį, kuris kišasi į jų reikalus,

¹ JT Vaiko teisių konvencija, 5, 12, 13, 14, 15, 17 straipsniai. Taip pat žiūrėkite: Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 12 (2009) dėl vaiko teisės būti išklaustamam.

todėl atsisakys bendradarbiauti. Norint laimėti vaiko pasitikėjimą, paslaugų teikėjui reikėtų skirti daugiau laiko ir parodyti savo susirūpinimą vaiku kaip asmeniu. Jiems gali prireikti pakartotinai užduoti tą patį klausimą ir kartu stengtis nesielgti kaip įsibrovėliui. Kai vaikas elgiasi priešiška ar agresyviai, paslaugų teikėjui gali tekti išlaikyti neutralią ir empatišką poziciją. Vaiko įtraukimas į pokalbius apie pomėgius ar sportą galėtų pralaužti ledus. Svarbu, kad nepaisant vaiko elgesio, paslaugų teikėjai nekaltintų vaiko ir nepasiduotų.

Tikėjimo ir pasitikėjimo ugdymas taip pat reikalauja gebėjimo perteikti informaciją kalba, kurią vaikas supranta, o taip pat būti atviram ir papasakoti apie visus veiksmus, kurių bus imtasi. Gali būti, kad dėl baimių, rūpesčių, informacijos stokos ar klaidingos informacijos su paslaugų teikėju vaikas atvirai nekalbės. Siekiant to išvengti, paslaugų teikėjai turėtų informuoti vaiką apie tai, kas jie tokie ir kokie yra jų vaidmenys, kokių rūšių paslaugas jie gali pasiūlyti vaikui, į kokias institucijas jie gali nukreipti, paaiškinti skirtingus procedūros etapus ir galimus sprendimus. Informuodamas vaiką apie tai, paslaugų teikėjas gali paprašyti vaiko pakartoti informaciją savo žodžiais, kad įsitikintų, jog vaikas suprato.

3.2 GERIAUSIAIS VAIKO INTERESAIS GRINDŽIAMOS PASLAUGOS ²

Teikiant geriausius vaiko interesus atitinkančias paslaugas su vaiku elgiamasi atsargiai, jautriai, sąžiningai ir pagarbiai, pripažįstami vaiko asmeniniai poreikiai, jis saugomas ir įgalinamas, vaikui suteikiama galimybė būti auklėjamam pagal nustatytą tvarką ir būti nuolat prižiūrimam. Paslaugų teikimas atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus leidžia ir padeda vaikui naudotis savo teisėmis, kaip numatyta JT Vaiko teisių konvencijoje. Geriausių vaiko interesų skatinimas reikalauja paslaugų, kurios būtų ne žeminančios, o padedančios vaikui suformuoti teigiamą savęs įvaizdį ir ugdyti savigarbą. Vadovaudamiesi geriausiais vaiko interesais, paslaugų teikėjai įtraukia vaiką, šeimą ir kitus svarbius asmenis bei specialistus. Aplink vaiką jie sukuria apsaugantį ir įgalinantį paramos tinklą. Vaikui ir šeimai jie padeda palaipsniui gerinti įgūdžius ir didinti resursus, kad jie taptų savarankiški, o paslaugų teikimas būtų nebereikalingas. Nuo pirmojo kontakto su vaiku, vadovaudamiesi geriausiais vaiko interesais, paslaugų teikėjai palaiko vaiką jo vystymosi kelyje į pilnametystę ir savarankišką gyvenimą.

Geriausių vaiko interesų principas padeda orientuotis tais atvejais, kai vaikų interesai ir poreikiai prieštarauja tėvų, valstybės tarnybų ar paslaugų teikėjų interesams arba formalių procedūrų reikalavimams. Pavyzdžiui, kai tėvai nesutinka, kad po fizinių bausmių panaudojimo vaikas gautų atitinkamas paslaugas, geriausių interesų principas padeda paslaugų teikėjams nuspręsti, kas yra geriausia vaikui. Geriausių interesų nustatymo procedūra padeda paslaugų teikėjams priimti sprendimus.

3.3 NEDISKRIMINAVIMO UŽTIKRINIMAS ³

Vaikai ir jų tėvai gali būti diskriminuojami arba patys gali diskriminuoti kitus, pvz., dėl amžiaus, lyties, kalbos, religijos, tautinės ar socialinės kilmės, odos spalvos, tėvų darbo ar pajamų lygio, gyvenamosios vietos, negalios arba seksualinės orientacijos. Vaikai gali išmokyti ir išvystyti išankstinius nusistatymus ar patirti juos nuo mažens namuose ar mokykloje, dienos priežiūros centruose, iš žiniasklaidos ar stebėdami kitus.

Paslaugų teikėjai yra atsakingi už tai, kad nustatytų ir spręstų problemas, susijusias su išankstiniais nusistatymais ir stereotipais, kurie lemia atskiriantį elgesį. Nieko neįprasto, kad paslaugų teikimo specialistai yra šališki ar veikiami stereotipų ar išankstinių nusistatymų arba stebi kitų specialistų diskriminaciją. Kitiška savistaba, jautrumas ir atviras dialogas apie išankstinius nusistatymus, stereotipus ir diskriminaciją yra būtini siekiant užtikrinti, kad paslaugų teikimo kultūra būtų įtraukianti ir nediskriminuojanti. Paslaugų teikėjų įgaliojimai galėtų paskatinti juos pačius dirbti taip, kad rodytų pavyzdį vaikams ir tėvams ir informuotų, kad bet kokia diskriminacijos forma yra nepriimtina ir draudžiama įstatymu, kartu parodant gerą pavyzdį, kaip skatinti žmogaus teisių vertybes ir gerbti žmonių įvairovę.

Nediskriminavimo užtikrinimas nereiškia, kad visiems reikia teikti tas pačias paslaugas arba kad su visais vaikais reikia elgtis vienodai. Priešingai, nediskriminavimas reiškia, kad specialistai privalo atsižvelgti į šeimų įvairovę, kiekvieno šeimos nario individualius poreikius ir riziką bei jų paisyti priimant sprendimus ir veikiant. Paslaugų teikėjai turėtų kalbėti su vaikais apie įvairovę, atskirtį ar diskriminaciją. Vaikui užduodami klausimai apie tai, ar jis jaučia atskirtį ir ar su juo elgiamasi nesąžiningai, padeda išsiaiškinti vaiko požiūrį. Šį klausimą taip pat reikėtų užduoti ir tėvams.

Tačiau negalima tikėtis, kad vaikai ir tėvai nustatys visus atskirties ar diskriminacijos atvejus. Siekiant užtikrinti nediskriminavimą praktikoje, paslaugų teikėjai turi suprasti su konkrečiu asmeniu susijusias priežastis, skatinančias atskirtį ir diskriminaciją, ir būti išradingais priimant sprendimus, o taip pat taikyti iniciatyvias priemones, skirtas užkirsti kelią diskriminacijai.

Siekiant užtikrinti vienodas galimybes visiems vaikams naudotis jiems reikalingomis paslaugomis, paslaugų teikėjams gali prireikti papildomų pastangų. Tam gali prireikti ilgesnio pokalbio su vaiku ar daugiau laiko, kad suprastų vaiko ir šeimos padėtį. Tai gali reikšti, kad bus reikalingi papildomi darbuotojai, pavyzdžiui, vertėjai, kultūriniai tarpininkai arba patikimas vaiką palaikantis asmuo. Be to, norint sumokėti už specializuotas arba į vaikus ar tėvus orientuotas paslaugas, gali prireikti daugiau išteklių.

² JT Vaiko teisių konvencija, 3 straipsnis. Taip pat žiūrėkite: Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės į tai, kad pirmenybė būtų teikiama jo interesams. Europos Tarybos rekomendacijos dėl vaikų teisių ir vaikams bei šeimoms palankių socialinių paslaugų (Irašas (2011) 12).

³ JT Vaiko teisių konvencija, 2 straipsnis.

Atskirties ir diskriminavimo patirtis gali būti bauginanti ir kelianti įtampą vaikui ar tėvams, todėl gali trukdyti jų bendradarbiavimui su paslaugų teikėju. Žmonės, kurie jaučiasi diskriminuojami, dažnai kenčia nuo fizinių ir psichikos sveikatos problemų, įskaitant depresiją, žemą savivagarbą, ir patiria su stresu susijusius simptomus. Kadangi fizinės bausmės dažnai yra didelės tėvų patiriamos įtampos pasekmė, kai jie jaučiasi per daug apkrauti darbu bei pareigomis ir beveik neturi galimybės gauti paramą, socialinės ir ekonominės atskirties bei diskriminacijos modeliai gali lemti situacijas, kai tėvai naudoja fizines bausmes. Šių veiksnių nustatymas yra esminis dalykas, padedantis tėvams ir vaikams palaipsniui tapti nepriklausomais nuo paslaugų teikimo ir kurti pozityvius santykius be smurto. Diskriminacijos prevencija taip pat reikalauja, kad paslaugų teikėjai būtų pasirengę nustatyti fizinių bausmių naudojimo požymius ar pavojus tose vietose ir tomis aplinkybėmis, kuriomis tai yra mažai tikėtina, ir visus atvejus įvertinti bei juos spręsti pagal tuos pačius kokybės standartus.

3.4 VAIKO TEISIŲ Į GYVENIMĄ, IŠLIKIMĄ IR VYSTYMĄSI GYNIMAS ⁴

Su vaikais ir tėvais dirbantys specialistai priima tokius sprendimus, kurie gali turėti tiesioginį ar netiesioginį poveikį vaiko gyvenimui, išlikimui ir vystymuisi. Kai kuriais atvejais fizinės bausmės namuose ar institucijose kelia grėsmę vaiko išlikimui, turi rimtų pasekmių vaiko fizinei ir psichinei sveikatai ir gali sukelti vaiko mirtį. Visos smurto formos, nepriklausomai nuo jų sunkumo, turi neigiamą poveikį vaiko vystymuisi.

Pagal nacionalinę teisę ir JT Vaiko teisių konvenciją, paslaugų teikėjai privalo nustatyti vaiko gyvybei, išlikimui ir vystymuisi keliamus pavojus ir prireikus imtis veiksmų. Žiūrint pro pirštus į kritinę situaciją ir nepateikus tinkamų klausimų, kurie padėtų daugiau sužinoti apie galimus smurto požymius, ir priėmus neteisingus ar paremtus klaidinga informacija sprendimus yra galimybė palikti vaiką didelės rizikos situacijoje, kuri gali būti pavojinga jo gyvybei.

Geriausių interesų nustatymo įrankiai padeda socialiniams darbuotojams įvertinti vaiko gyvybei ir vystymuisi keliamus pavojus ir priimti praktika pagrįstus sprendimus, kurie apsaugų vaiką. Siekdami nustatyti smurto sukeltas traumas, sveikatos priežiūros specialistai dirba su klinikiniais kontroliniais sąrašais, pvz., „Mažų vaikų traumų kontrolinis sąrašas“ (angl. „Trauma Checklist for (Young) Children“). Siekiant palengvinti vaiko perdavimą už rizikos vertinimo atlikimą atsakingai institucijai, yra svarbios privalomų pranešimų apie riziką vaiko gyvybei, sveikatai ir vystymuisi pateikimo taisyklės.

3.5 PREVENCIJA IR ŽALOS ATITAIŠYMAS

Tyrimai rodo, kad smurto, įskaitant fizines bausmes, poveikis vaikui yra pavojingas tuo metu, kai tai vyksta, o taip pat ir vidutiniu bei ilguoju laikotarpiu. Nustatydami nuo fizinių bausmių nukentėjusius vaikus ir jiems padėdami, paslaugų teikėjai užkerta kelią žalingam poveikiui, kurį patiria vaikas, arba bent jį sumažina.

Įrodytas žalingas fizinių bausmių poveikis vaiko sveikatai, gerovei ir vystymuisi, pvz., uždelsta pažintinė raida, įskaitant kalbą ir bendravimą. Įtampa ir smurtas trikdo neurologinį vaiko vystymąsi. Smurtas kenkia vaiko psichinei sveikatai ir sukelia įvairias elgesio problemas, kurios gali lemti piktnaudžiavimą narkotikais, asocialų elgesį ir dėl kurių gali pasireikšti potrauminio streso simptomai.⁵ Įrodymai aiškiai rodo, kad fizinių bausmių naudojimas neturi jokios naudos vaikui ir nepadedą tėvų bei vaikų santykiams. Net nedidelė fizinė bausmė sumažina tėvų ir vaikų santykių kokybę.⁶

Fizinių bausmių ar kitų smurto formų naudojimas turi dar didesnį neigiamą poveikį, jei vaikas taip pat mato smurtą tarp tėvų ar smurtą prieš brolius ir seseris. Smurto tarp tėvų ar šeimyninio smurto atvejais, net jei nėra įrodymų, kad vaikas buvo tiesioginė smurto auka, paslaugų teikėjai turi bendrauti su visa šeima ir atsižvelgti į kiekvieno konkretaus vaiko situaciją.

Dvigubas smurto poveikis vaikui, kai jis yra ir auka, ir smurto liudininkas, gali sukelti potrauminio streso sutrikimus, kai vaikai smurto poveikį ir savo simptomus suvokia kaip daug rimtesnius. Dvigubą smurto poveikį patiriantys vaikai dažniau smurtą patiria ir už šeimos ribų, pavyzdžiui, mokykloje. Tyrimai rodo, kad smurtas skatina agresiją.

Smurto aukos ir liudininkai, kurie negauna pagalbos, kad galėtų ištrūkti iš aplinkos, kurioje smurtaujama, patys labiau linkę į smurtinį elgesį.⁷ Daugeliui tėvų, turinčių problemų dėl smurtinio elgesio, vaikystėje buvo teikiamos socialinės paslaugos. Atsižvelgiant į šiuos įrodymus, paslaugos turi būti planuojamos ir teikiamos taip, kad būtų užkirstas kelias smurto perdavimui iš kartos į kartą. Įvairūs kovos su agresija mokymai, o taip pat šeimos konferencijos įtraukia fizinių bausmių aukas, kurios pačios tapo smurtautojais, ir padeda joms ištrūkti iš smurto rato. Specialios mamoms skirtos prevencinės programos sėkmingai užkirto kelią smurtinio elgesio perdavimui iš motinos vaikui. Net jei parama yra pavėluota, o fizinės bausmes vaikas patyrė ilgą laiką, labai svarbu, kad paslaugų teikėjai teiktų pagalbą nukentėjusiam vaikui ir visai šeimai. Oficialus pripažinimas, kad jis yra smurto auka, gali padėti vaikui suprasti, kad tai, kas nutiko, buvo neteisinga ir iš

4 JT Vaiko teisių konvencija, 6 straipsnis.

5 Janson, Staffan, „Švedijos patirtis – bendradarbiavimas tarp visuomenės ir atskirų asmenų“, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 8 d. Almquist, Kjerstin, „Švedijos tyrimas dėl vaikų, nukentėjusių nuo tėvų intymių partnerių smurto ir intervencijos“, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 8 d.

6 Janson, Staffan, „Švedijos patirtis – bendradarbiavimas tarp visuomenės ir atskirų asmenų“, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 8 d. Gershoff, Elizabeth Thompson, „Tėvų naudojamos fizinės bausmės ir su tuo susijęs vaiko elgesys bei patirtis: Metaanalitinė ir teorinė apžvalga“, Kolumbijos universitetas, Psichologijos biuletenis, t. 128, Nr. 4, p. 539–579.

7 Hultmann, Ole, „Nuo tėvų intymaus partnerio smurto ir (arba) prievartos nukentėję vaikai. Švedijos vaikų psichiatrijos ir vaikų apsaugos mokslinių tyrimų projektų išvados“, Geteborgo universitetas, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 8 d. Almquist, Kjerstin, „Švedijos tyrimas dėl vaikų, nukentėjusių nuo tėvų intymių partnerių smurto ir intervencijos“, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 8 d.

tikrųjų neteisėta, ir kad paslaugų teikėjai yra pasirenę padėti vaikui atsigauti ir reabilituotis. Antrinės ir tretinės prevencinės priemonės, kai padedama nukentėjusiems vaikams, kartu įtraukiant visą šeimą, gali pagerinti situaciją ir užkirsti kelią pakartotiniam nusikaltimui.

3.6 SAUGAUS TINKLO APLINK VAIKĄ SUKŪRIMAS

Į vaikus orientuotos paslaugos veikia kaip apsaugos priemonė, užtikrinanti, kad paslaugos ir procedūros būtų taikomos atsižvelgiant į vaiko poreikius, jo nuomonę ir pirmenybę būtų teikiama geriausiems vaiko interesams. Į vaiką orientuotos paslaugos apjungia įvairių profesinių disciplinų perspektyvas, žinias ir patirtį su vaiko patirtimi ir siekia visapusiškai suprasti vaiko padėtį ir ją išspręsti holistiniu būdu.

Norint, kad vaikas būtų teikiamų paslaugų centre, reikalingi tinkami darbo metodai ir mąstysena. Laikantis į vaiką orientuoto požiūrio, paslaugų teikėjai nesiremia vien tik savo sąveika su vaiku. Jie bendradarbiauja ir koordinuoja savo veiksmus su kitų institucijų ir tarnybų veiksmis, o į procesą taip pat įtraukia kitus vaiko gyvenime svarbius asmenis, pvz., vaiko tėvus, ir veikia paisydami geriausių vaiko interesų.

Į vaikus orientuotos paslaugos vengia pakartotinių apklausų, svarstymo ar interviu su vaiku. Jos sukuria vaikams palankią aplinką, atsižvelgia į vaiko poreikius, susijusius su skirtingų veiksmų laiku ir seka, visuomet paisant vaiko saugumo ir gerovės. Į vaiką orientuotų paslaugų centre vaikas yra kaip kompetentingas paslaugų naudotojas ir sprendimų bei procesų dalyvis. Šeimos konferencijos, Daugelio agentūrų rizikos vertinimas bei „Barnahus“ (vaikų namas) yra į vaikus orientuotų paslaugų, kurios teikia paramą fizines bausmes patyrusiems ar riziką jas patirti turintiems vaikams, modeliai..

3.7 KONFIDENCIALUMAS, PRIVATUMAS IR DUOMENŲ APSAUGA⁸

Vaikų ir tėvų, gaunančių paslaugas, asmens duomenys ir privatumas yra apsaugoti nacionaliniais įstatymais, taip pat Europos ir tarptautine teise bei standartais. Paslaugų teikimas vaikams ir šeimoms yra ribojamas įstatymų ir standartų, kuriuos darbuotojai turi būti pasirenę taikyti savo kasdieniame darbe. Programai „Vaikystė be smurto“ vaikai papasakojo apie tai, kaip sunku jiems pasitikėti, kad suaugusieji, su kuriais jie kalbasi, patikimai saugos jų informaciją. Konfidencialumo pažeidimai silpnina paslaugų teikėjų ir vaiko bendradarbiavimą bei kenkia pasitikėjimui.

Nacionaliniai įstatymai reglamentuoja, kada prievolė pranešti apie incidentus yra viršesnė už konfidencialumo taisykles. Kalbėdami su vaikais ir tėvais, paslaugų teikėjai turi aiškiai ir atvirai paaiškinti tokias taisykles ir įsitikinti, kad vaikas suprato jų egzistavimo tikslą bei tai, kaip jos yra taikomos geriausiems vaiko interesams užtikrinti. Paslaugų teikėjai dažnai turi perduoti vaiko ar šeimos nario

asmens duomenis kitoms institucijoms ar tarnyboms. Duomenų apsaugos įstatymai reglamentuoja, kada toks perdavimas yra leistinas. Daugiadiscipliniai ir tarpžinybiniai bendradarbiavimo modeliai numato konkrečius dalijimosi duomenimis susitarimus, kurie palengvina apsigėtimą informacija apie vaiką ir padeda užtikrinti geriausius vaiko interesus atitinkantį įvairių specialistų bendradarbiavimą.

Visų pirma, reikia apsaugoti paslaugų naudotojų privatumą ir tokiu būdu užkirsti kelią neetiškam pranešimų apie vaikus ar smurtautojus pateikimą žiniasklaidoje. Paslaugų teikėjai negali žiniasklaidai perduoti vaiko nuotraukų ar asmens duomenų. Informacija turi būti saugoma konfidencialiai, kai ji gali tiesiogiai ar netiesiogiai atskleisti vaiko ar jo šeimos tapatybę.

3.8 ŽENGTI KOJA KOJON SU VAIKYSTĖS IR TĖVYSTĖS PROGRESU

Vaikystės ir tėvystės sąvoka nuolat keitėsi ir toliau vystosi. Įsigaliojus JT Vaiko teisių konvencijai, vaikų vaidmuo visuomenėje ir jų auklėjimas labai pasikeitė. Šiandien jau nebesitikima, kad vaikai paklus suaugusiųjų reikalavimams, bet verčiau jie yra mokomi atspindėti bei dalyvauti su jais susijusių klausimų sprendimo procese ir būti atsakingais savo šeimos ir bendruomenės nariais. Suaugusieji skatina vaikus turėti savo nuomonę, prisiimti atsakomybę už savo veiksmus ir patiems spręsti, kas jiems naudinga. Vaikai reikalauja pagarbos iš tėvų, mokytojų ir paslaugų teikėjų ir skundžiasi, kai mano, kad į jų nuomonę ir interesus neatsižvelgiama.

Atsižvelgiant į šiuos pokyčius, suaugusieji turi iš naujo apibrėžti savo vaidmenį vaikų atžvilgiu. Tėvų ir vaikų santykiai nebėra sutelkti tik į apsaugą, nes dabar jie grindžiami bendravimu, abipuse pagarba, bandymu suprasti vaiko ir tėvų perspektyvas bei mąstymo būdus. Šie pokyčiai taip pat daro įtaką specialistų, dirbančių su vaikais ir tėvais, vaidmeniui. Šiuos pokyčius savo darbe jaučia vaikų priežiūros darbuotojai, mokytojai, socialiniai darbuotojai, vaikų apsaugos ir darbo su jaunimu specialistai, sporto klubų instruktoriai, medicinos specialistai ir teisėsaugos pareigūnai. Jie turi atitinkamai pritaikyti savo įgūdžius ir darbo metodus.

Kai kurie metodai, kuriuos paslaugų teikėjai naudojo anksčiau, šiandien nėra laikomi tinkamais jų tikslams pasiekti, o kai kurie iš jų buvo uždrausti teisiniu fizinių bausmių uždraudimo pagrindu. Atitinkamai pasikeitė paslaugų teikimo priemonės ir metodai. Šiandien jie vis dažniau traktuoja vaikus ir tėvus kaip partnerius ir skatina juos aktyviai įsitraukti į veiklą. Vis dažniau ir dažniau paslaugų teikėjai prisiima tarpininko, kuris moko šeimą prisiimti atsakomybę už problemų sprendimą ir nukreipia tinkama linkme, vaidmenį.

⁸ Europos Tarybos rekomendacijos dėl vaikų teisių ir socialinių paslaugų, palankių vaikams ir šeimoms (Įrašas, 2011, 12).

04

vaikų, kaip kompetentingų paslaugos naudotojų, palaikymas ir sudominimas

Konsultavimasis su vaikais kuriant, planuojant ir apžvelgiant paslaugas yra naudingas vaikams, šeimoms ir specialistams. Yra daug įvairių priemonių ir metodų, padedančių paslaugų teikėjams aktyviai įtraukti vaikus. Visose situacijose, kai paslaugų teikėjai bendrauja su vaikais, reikia vaiko interesus atitinkančio bendravimo ir įrodymais pagrįstų apklausų protokolų. Vaikams palankios medžiagos ir interaktyvios mokymosi programos gali palengvinti pokalbius apie fizines bausmes ir mokyti vaikų savignyos įgūdžių.

Kompetentingais paslaugų naudotojais vaikai gali būti nuo pat mažens, jei tik jie gaus atitinkamą paramą, kad galėtų įsitraukti tiek, kiek leidžia jų besivystantys gebėjimai. Pagal programą „Vaikystė be smurto“ vykdomų konsultacijų metu buvo sukauptos įvairios vaikų pateiktos įžvalgos ir rekomendacijos apie tai, kaip užtikrinti didesnę paslaugų prasingumą ir kaip geriau apsaugoti vaikus nuo fizinių bausmių.⁹

Konsultacijos atskleidė, kad:

- Daugelis vaikų nerimauja kaip paslaugų teikėjai sureaguos, kai jie atskleis, kad jų namuose naudojamos fizinės bausmės. Jie nerimauja dėl pasekmių šeimai ir kaip tai gali paveikti jų santykius su tėvais.
- Vaikai bijo, kad jei jie kalbės su paslaugų teikėjais apie fizinių bausmių naudojimą namuose, jie bus perkelti į atitinkamas institucijas.
- Kai kurie smurtą, įskaitant fizines bausmes, patiriantys vaikai jaučia gėdą, o kai kurie mano, kad pagalbos prašymas yra silpnumo ženklas.

- Jei tėvai naudoja fizines bausmes, vaikai linkę jausti gėdą ir dėl jų, nes tokie tėvai „meta šešėlį“ ant vaiko ir jie baiminasi, kad patys taps tokiais suaugusiais ir tėvais.
- Vaikai jaučia, kad jie per mažai žino apie socialinių darbuotojų ir psichologų vaidmenis ir užduotis. Jie nežino, ko iš jų tikėtis ir kaip šie gali padėti. Socialinio darbuotojo vaidmuo yra glaudžiai susijęs su neigiamomis temomis ir labai mažai žinoma apie jų palaikomojus ir prevencinius įgaliojimus.
- Daugelis vaikų praneša, kad pasikalbėję su mokytoju, mokyklos socialiniu darbuotoju ar psichologu pasijuto nusivylę, mat jautėsi lyg suaugusieji skleistų paskalas ir dalytųsi konfidencialia informacija su kitais, o kartu per mažai stengėsi padėti vaikui.
- Daugelis vaikų jautė, kad paslaugų teikėjai yra pernelyg užsiėmę ir apkrauti darbu, todėl mieliau skambino į pagalbos liniją, kur žmonės, su kuriais jie kalbėdavo, skirdavo laiko juos išklausti.

Konsultuojami vaikai taip pat pasidalino svarbiomis idėjomis, kurios padėtų pagerinti teikiamas paslaugas:

9 Törneman, Janna, „Išklauskime vaikus ir jų rekomendacijas“, Vaikų ombudsmeno tarnyba, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 8 d. Aula, Maria Kaisa, „Vaiko teisė į auklėjimą“, Šeimos centras kaip pagarbaus vaiko auginimo kultūros propaguotojas: Šiaurės ministrų taryba, Šeimos centras Šiaurės šalyse, Vaikų ir šeimų susitikimų vieta, 2012 m., p. 56–61, p. 59. Taip pat žiūrėkite: Vaikystės be smurto projektas, Nacionalinė konsultacija Švedijoje, 2017 m. lapkričio 15–17 d. Vaikystės be smurto projektas, Nacionalinė konsultacija Suomijoje, 2017 m. birželio 19–20 d.

- Vaikai norėtų gauti daugiau informacijos apie savo teises, apie tai, kokias situacijas galima laikyti „normaliomis“, kokias paslaugas jie gali gauti ir kam jie gali paskambinti, kai jiems reikia pagalbos.
- Vaikai rekomenduoja, kad paslaugų teikėjai turėtų pateikti tokią informaciją, skirtą laiko pasikalbėti ir išklausti, užduotų klausimus, būtų palaikantys ir užjaučiantys ir įsijaustų į vaiko padėtį.
- Vaikai džiaugtųsi, jei mokyklos socialiniai darbuotojai, slaugytojos ar psichologai būtų aktyvesni ir reguliariai kreiptųsi į mokinius, kad paklaustų, kaip jie laikosi ir ar viskas gerai.
- Jie taip pat mano, kad paslaugų teikėjai turėtų aiškiai ir detalai išklausti apie jų patirtį, susijusią su smurtu, nes tai galėtų palengvinti kalbėjimą apie tai.
- Vaikai nori dalyvauti priimančiam su jais susijusius sprendimus.

Vaikų požiūris kelia klausimus apie esamą paslaugų kultūrą. Nors su vaiku dirba keli specialistai, nėra garantijų, kad jiems tikrai pavyks išklausti vaiką ir jam padėti. Pavyzdžiui, Švedijoje vaikai manė, kad tai, ar sunkumų patiriantis vaikas sutiks socialinį darbuotoją, teisėją ar kitą specialistą, kuris tikrai domės jo nuomone, išklaustys ir supras, yra sėkmės klausimas.¹⁰

4.1 VAIKO INTERESUS ATITINKANTIS BENDRAVIMAS IR APKLAUSOS¹¹

Socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų, teisėsaugos ir teisingumo srityse įrodymais pagrįsti apklausos metodai palengvina bendravimą su vaikais, įskaitant oficialius interviu su nukentėjusiais vaikais ir smurto liudininkais. Šios priemonės palengvina bendravimą net jautriomis temomis. Įrodymais pagrįsti apklausos protokolai yra naudojami siekiant iš vaikų gauti baudžiamuosiuose tyrimuose ir byloje patikimus pareiškimus, turinčius aukštą įrodomąją galią.¹² Įrodymais pagrįsti protokolai yra orientuoti į visas situacijas, kai paslaugų teikėjai bendrauja su vaikais, įskaitant atvejų vertinimus, geriausių interesų nustatymą ir institucinius patikrinimus.

Vaiko interesus atitinkančios apklausos grindžiamos aiškia struktūra ir taisyklėmis:

- Apklausiantis asmuo atlieka pagalbinį vaidmenį ir suteikia vaikui laiko, sukuria palaikančias sąlygas ir kalbėjimui draugišką aplinką.
- Apklausiant vaikus turi būti atsižvelgiama į vaikų poreikius, pavyzdžiui, į apklausiančio asmens lytį, tinkamą pokalbio laiką ir trukmę bei, jei reikia, į tai, ar turėtų dalyvauti vaikas palaikantis asmuo.
- Pokalbis vyksta ramiam ir patogiam kambaryje, kuriame kuo mažiau dėmesį blaškančių elementų.

- Profesionalūs apklausiantys asmenys vengia būti kitoje stalo pusėje nei vaikas, geriau pasirenka patogias kampan išdėstytas kėdes.
- Apklausiantis asmuo turėtų atrodyti neutraliai, elgtis profesionaliai ir empatiškai.
- Jei pokalbyje dalyvauja vertėjas (-a), jis (ji) sėdi šalia apklausiančio asmens ir atlieka neutralų vaidmenį.

Pokalbiai su vaikais atliekami trimis etapais: įvadas, laisvas pasakojimas ir užbaigimas:

1. **Įžanginio etapo metu** svarbu sukurti ryšį, kuris užtikrins patikimą bendradarbiavimą su vaiku ir padės pasiekti teigiamą atmosferą, kuriai būdingas abipusis dėmesys. Ryšys yra sukurtas sėkmingai, kai vaikas ir apklausiantis asmuo palaiko akių kontaktą, vaikas yra ramus ir mano, kad apklausiantis asmuo yra patikimas.¹³
2. **Laisvo pasakojimo etape** apklausiantis asmuo užduoda klausimus pagrindine tema ir leidžia vaikui įsitraukti į laisvą pasakojimą. Šiuo etapu apklausiantis asmuo užduoda atvirus ir atsakymo nemenančius klausimus, nukreipiančius vaiko pasakojimą, o vaikui kalbant klausimai tampa vis konkretesni. Atviri ir atsakymo nemenantys klausimai yra, pavyzdžiui, tokie: „Papasakok man, kas nutiko?“, „Kur tai įvyko?“ arba „Kas tai padarė?“ Užduodamas atvirus ir atsakymo nemenančius klausimus, apklausą atliekantis asmuo nedaro įtakos vaiko atsakymams. Reikia vengti uždarų ir atsakymą menančių klausimų, pvz., „Ar tavo tėvas tau trenkė?“ arba „Ar tai įvyko namie?“. Atsakymai į šio tipo klausimus būtų laikomi ne visiškai patikimais ir teisiniuose ar administraciniuose procesuose gali būti nepriimami kaip įrodymai.
3. **Baigiamojo etapo metu**, apklausą atliekantis asmuo interviu baigia apibendrinamas vaiko pasakytus žodžius, pasinaudodamas vaiko žodžiais. Tada apklausą atliekantis asmuo grįžta prie neutralios temos, pavyzdžiui, kalba apie hobbj, kurį vaikas paminėjo įvadinio etapo metu. Apklausą atliekantis asmuo atsako į visus vaiko klausimus ar abejones ir padėjoja vaikui už jo dalyvavimą. Visose apklausose jautriomis temomis, pvz., tokiose kaip fizinių bausmių ar kitų smurto formų naudojimas, apklausiantis asmuo turėtų su vaiku aptarti apsaugos planą siekiant užtikrinti, kad vaikas žino į ką kreiptis, jei jį kas nors neramintų, ir kur ieškoti pagalbos.

4.2 VISAPUSIŠKO PATIKRINIMO PASLAUGOS UŽDUODANT KONKREČIUS KLAUSIMUS NUSTATO, AR BUVO NAUDOJAMOS FIZINĖS BAUSMĖS

Paslaugų teikėjai teikdami visapusiško patikrinimo paslaugas tradiciškai naudoja atvirus klausimus ir tuo siekia nedaryti įtakos asmens, su kuriuo dirba, atsakymams. Tačiau tyrimai parodė, kad paslaugų

¹⁰ Törneman, Janna, „Išklausykime vaikus ir jų rekomendacijas“, Vaikų ombudsmeno tarnyba, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 8 d.

¹¹ Baltijos Jūros Valstybių Taryba, „AudTrain“ – sisteminis vaikų gerovės auditas, „AudTrain“ programa, <http://www.childrenatrisk.eu/audtrain/>

¹² NICHD protokolas, Tarptautinė įrodymais pagrįsta tiriamoji vaikų apklausa, <http://nichdprotocol.com/>

¹³ Žr., pavyzdžiui: Tickle-Degnan, L., Rosenthal, R., „Ryšijų pobūdis ir jų neverbalinės koreliacijos“, Psichologinis tyrimas, 1990, t. 1(4), p. 285–293. Collins, R., Lincoln, R. A., Frank, „Ryšio užmezgimo poveikis teismo ekspertizės apklausai“, Psichiatrinė psichologija ir teisė, 2002, t. 9(1).

teikėjai smurto atvejus, įskaitant fizinių bausmių naudojimą, geriau nustato tada, kai konkrečiai apie tai klausinėja.

Plataus masto tyrimai su paslaugų naudotojais parodė, kad socialiniams ir sveikatos priežiūros paslaugų teikėjams yra tikslinga vaikų, taip pat motinų ir tėvų, klausinėti konkrečiai apie patirtą smurtą. Užduodami konkrečius klausimus, socialiniai ir sveikatos priežiūros darbuotojai padeda vaikui ar tėvams atvirai kalbėti apie smurtą. Tai leidžia jiems surinkti išsamesnę informaciją apie vaiko ar tėvų padėtį, įskaitant konkrečiai fizinių bausmių, intymaus partnerių smurto ar kitų smurto formų riziką ir paramos poreikį.¹⁴

Konkretūs klausimai gali būti užduodami teikiant visų rūšių paslaugas vaikams ir tėvams, įskaitant visapusišką patikrinimą gimdymo namuose ir šeimos centruose, pediatrijos skyriuose, vertinant vaikų pasirengimą eiti į mokyklą ir slaugytojoms reguliariai atliekant sveikatos patikrinimus mokykloje.¹⁵ Pagrindinis klausimas mamoms, pvz., gimdymo namuose ir šeimų centruose, yra toks: ar jos dabartiniuose ar ankstesniuose santykiuose buvo smurto naudojimo atvejų ir ar jis vis dar daro įtaką jos gerovei. Visapusiško patikrinimo metu, šie klausimai gali būti užduodami ne tik mamoms, bet ir tėčiams. Patvirtinantys atsakymai iškelia naujus klausimus ir skatina teikti papildomas paslaugas.

4.3 ATVEJO ANALIZĖ PADEDA PATIKRINTI, AR PRIEŠ VAIKĄ BUVO SMURTAUJAMA

Vertinant konkrečių atvejų, paslaugų teikėjai gali nustatyti reikšmingus požymius, kurie negali būti paaiškinti palyginti lengvos formos fizinėmis bausmėmis, kaip pateikė vaikas, pvz., pliaukštelėjimu. Jei kyla abejonių dėl vaiko pranešimo ir požymių atitikimo, gali būti, jog vaiko dabartyje ar praetyje yra buvę kitų smurto atvejų, apie kuriuos paslaugų teikėjas nežino. Tiesą sakant, vaikai, prieš kuriuos buvo naudojamos fizinės bausmės, dažnai susiduria ir su kitomis smurto formomis, pvz., patyčiomis mokykloje ar smurtu tarp tėvų namuose. Kai vaikas patiria ar yra įvairių smurto formų liudininkas, jo sveikata gerokai pablogėja.¹⁶

Todėl vaikų, prieš kuriuos naudojamos fizinės bausmės, atvejų vertinimai neturėtų baigtis naujausiu smurto prieš vaiką atveju. Vaiko apklausa ir kitos informacijos rinkimo priemonės turi būti orientuotos atskleisti daugkartinius ar pakartotinius smurto atvejus. Supratimas, ar vaikas anksčiau patyrė smurtą, yra būtinas, kad paslaugų teikėjai galėtų planuoti paslaugas ir atkreipti dėmesį į įvairius veiksnius, dėl kurių vaikas tampa pažeidžiamas, įskaitant tuos, kurie gali būti susiję su prieš kelis mėnesius ar metus įvykusiais įvykiais.

4.4 KONSULTACIJOS SU VAIKAIS

Moksliniai tyrimai, atliekami su vaikais, yra neįkainojami, jie padeda išanalizuoti paslaugų vystymąsi, įvertinti jų kokybę, poveikį ir pasiekiamumą. Tačiau paslaugų teikėjai retai mokomi atlikti tyrimus su vaikais, todėl labai naudinga juos aprūpinti tinkamais įrankiais ir metodais, kuriuos galėtų panaudoti tokių tyrimų metu.

PAVYZDYS

Švedijoje Vaikų ombudsmenas konsultuodamasis su vaikais dėl fizinių bausmių naudojimo ir kitomis temomis naudoja metodą, kuris vadinamas „Jaunieji kalbėtojai“ (angl. Young Speakers). Išsamus „Jaunųjų kalbėtojų“ metodo vadovas yra prieinamas internete.¹⁷ Bendrasis tikslas yra patarti valstybinėms institucijoms ir paslaugų teikėjams, kaip saugiai ir etiškai konsultuoti ar apklausti vaikus bei priimti sprendimus atsižvelgiant į jų nuomonę. Metodas buvo sukurtas savivaldybių, kuriose priimami beveik visi vietiniai sprendimai ir kurių veikla daro poveikį vaikų gyvenimui, tarnautojams ir paslaugų teikėjams.

Metodas grindžiamas supratimu, kad vaikai yra savo situacijos ekspertai. Jis suskirstytas į šešis etapus:

- Pasiruošimas
- Ryšio su vaikais sukūrimas ir parengimas dalyvavimui
- Konsultacija ar pokalbis
- Rezultatų analizė
- Vaikų palaikymas, kad jie galėtų išsakyti savo nuomonę, ir rekomendacijos susitikimams su sprendimus priimančiais asmenimis
- Konsultacijų su vaikais rezultatų perdavimas atitinkamoms auditorijoms, įskaitant ir kitus vaikus.

Vadove pristatomi įvairūs metodai ir priemonės, leidžiančios vaikams išreikšti save, pvz., per dramą, meną, tapybą, trumpų filmų kūrimą ar skaitmeninį pasakojimą. Etikos standartai reikalauja, kad vaikai ir jų tėvai ar globėjai duotų informuoto asmens sutikimą dalyvauti ir, kad jie turėtų su kuo pakalbėti tuo atveju, jei konsultacijos metu ar po jos jie jaustųsi nusivylę dalyvavimu. Vaikams duodamos tiesiogiai susijusios, tinkamos ir kuo mažiau įkyrios užduotys. Vaikų vadovaujamos konsultacijos, remiasi tuo, kad vaikai patys parenka klausimus. Vadove rekomenduojama, kad valstybinės institucijos ir paslaugų teikėjai bendradarbiautų su organizacijomis, kurios jau turi patikimus santykius su vaikais.

14 Hultmann, Ole, „Nuo intymaus partnerio smurto ir (arba) prievartos nukentėję vaikai“. Švedijos vaikų psichiatrijos ir vaikų apsaugos mokslinių tyrimų projektų išvados, Geteborgo universitetas, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 8 d. Anders Broberg, Ulf Axberg, Asa Cater, Maria Eriksson, Ole Hultmann ir Clara Iversen, „IRISk“ – Vertinimo priemonių ir paramos priemonių, skirtų smurto paveiktiems vaikams, kūrimas [Pažeidžiamų vaikų vertinimo ir paramos priemonių kūrimas].

15 Projektas „Vaikystė be smurto“, Nacionalinė konsultacija Švedijoje, 2017 m. gegužės 8–10 d.

16 Hultmann, Ole, „Nuo tėvų intymaus partnerio smurto ir (arba) prievartos nukentėję vaikai“. Švedijos vaikų psichiatrijos ir vaikų apsaugos mokslinių tyrimų projektų išvados, Geteborgo universitetas, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 8 d. Svedin, Carl Göran, Vertinamasis tyrimas: Ką mes žinome apie smurtą prieš vaikus ir kokios yra tokių tyrimų spragos, Barnafriid, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 8 d.

17 Švedija: Vaikų ombudsmenas, <https://www.barnombudsmannen.se/unga-direkt/>; <https://www.barnombudsmannen.se/young-speakers/om-unga-direkt/> Metodą sukūrė Norvegijos „Pokyčių fabrikas“, žr: Donnestad, Eva ir Marit Sanner, „Handbok for forandrerne – om verdighet i mote med de som vokser opp og de som vil vokse“ [Pokyčių kūrėjų vadovas apie orumą susitikimuose su tais, kurie auga, ir tais, kurie nori mokytis], Forandringsfabrikken Forlag, 2006, ISBN 82-997 405-0-9.

4.5 VAIKŲ SAVIGYNOS ĮGŪDŽIŲ MOKYMAS

Vaikai turi didelį potencialą išmokyti saugos įgūdžių net ir būdami labai jauno amžiaus. Saugos įgūdžiai padeda jiems atpažinti rizikingus pasiūlymus ir pavojingas situacijas bei priimti saugius sprendimus. Šie įgūdžiai taip pat gali padėti vaikams tapti aktyvesniais ir kompetentesniais paslaugų naudotojais. Saugos įgūdžių mokymo programas gali pasiūlyti socialiniai darbuotojai, vaikų apsaugos specialistai arba policijos pareigūnai. Programos gali būti vykdomos mokyklose, vasaros stovyklose ar laisvalaikio veikloje, žaidžiant arba naudojantis interaktyviomis svetainėmis.

Teigiamai įvertintos programos siūlo mokymosi formatus, kurie žaismingai ir praktiškai moko vaikus apie riziką ir apsaugos strategijas. Vaikai mokosi apie santykių saugumą su bendraamžiais ir suaugusiais žmonėmis, žmonėmis iš jų bendruomenių ir svetimais žmonėmis. Saugos įgūdžių programos moko vaikus apie tai, kad jie turi teisę būti saugūs, jaustis pasitikintys savimi ir būti vertinami kaip individai. Kurdami santykius su kitais, vaikai mokosi pasikliauti savo instinktais. Jie mokosi to, kas santykiuose yra svarbu. Vaikai apmąsto, kas yra geros ir blogos paslaptys ir kaip su jomis elgtis. Tokios programos ypač veiksmingos, kai jos teikia palaikymą tėvams, globos darbuotojams ir mokytojams bei padeda jiems įtraukti vaikus į pokalbius apie fizines bausmes ir kitas smurto formas, mokyti vaikus saugos taisyklių ir sustiprinti jų, kaip globėjų, vaidmenį.

PAVYZDŽIAI

Saugumo užtikrinimo programa „Džimba“, skirta mažiems vaikams, Estijoje sulaukė teigiamo grįžtamojo ryšio, nes ji visapusiškai ir veiksmingai įgalina vaikus, tėvus ir mokytojus.¹⁸ Vienoje iš programos sesijų vaikai aptaria skirtingus atvejo scenarijus. Instruktorius parodo vaikams paveikslėlį, kuriame suaugusysis ruošiasi pliaukštelėti vaikui. Vaikai raginami apibūdinti situaciją, kurią jie mato paveikslėlyje, kas gali įvykti ir kas galėtų būti asmenys paveikslėlyje. Instruktorius klausia vaikų, ar yra žmonių, kuriems būtų leista taip elgtis. Sesijos metu daugelis vaikų pripažįsta, kad tiki, jog jų tėvai ar mokytojas turi tokią teisę jiems pliaukštelėti.

Dalyvavimas programoje suteikia galimybę vaikams fizines bausmes mokykloje ir namuose pripažinti kaip nepriimtinas, atvirai apie tai kalbėti ir ieškoti pagalbos iš asmenų, kuriais pasitiki. Jie sužino, kad fizinės bausmės apima fizinį ir emocinį smurtą, o taip pat žeminantį ir menkinantį elgesį. Programos vertinimai patvirtino teigiamą poveikį vaikų mokymuisi ir padidėjusį sąmoningumą. Tėvai pripažino, kad prieš dalyvaudami programoje jų vaikai neturėjo pakankamai saugos žinių ir įgūdžių. Jie suprato, kad programa

skatina vaikus ir tėvus atvirai kalbėti apie pavojus, smurto ir saugumo riziką, o tėvai ėmė kritiškai vertinti savo auklėjimo stilių.

Organizacija „Gelbėkite vaikus“ sukūrė Atsparumo programą, kuri moko vaikus gyvenimo įgūdžių, padedančių užkirsti kelią smurtui ir susidoroti su gyvenimo sunkumais. Įvairių amžiaus grupių berniukams ir mergaitėms programa teikia struktūriškai apibrėžtą mokymosi procesą. Ji padeda vaikams geriau save vertinti ir moko priimti saugius sprendimus bei pasirinkti gyvenimo kelią.

Programa padeda vaikams ugdyti gyvenimo įgūdžius tokius kaip socialiniai ir bendravimo bei savignyos įgūdžiai ir smurto prevencijai bei nesmurtiniam konfliktų sprendimui reikalingus įgūdžius. Dalyviai raginami tapti pavyzdžiais kitiems vaikams. Jie mokosi kalbėti apie savo jausmus ir apie tai, kur ieškoti pagalbos, kai jos reikia. Mokymas suteikia vaikams galimybę tapti aktyvesniais ir atsakingesniais šeimos, bendraamžių grupių ir bendruomenės nariais. Be asmeninių apsauginių gebėjimų stiprinimo, Atsparumo programa taip pat įtraukia dalyvaujančius vaikus į socialinį tinklą. Tėvai ir globėjai dalyvauja mokymuose ir apsvaisto iššūkius, su kuriais susiduria jų vaikai, bei tai, kaip geriausiai juos palaikyti, tam pasitelkiant pozityvius santykius ir tėvystę be smurto.¹⁹

4.6 VAIKUI PALANKI MEDŽIAGA

Vaikui palanki medžiaga palengvina pokalbius apie sunkias situacijas, konfliktus ir smurtą namuose, net su labai mažais vaikais. Keliose šalyse valstybės institucijos ir nevyriausybinės organizacijos dirbo kartu, siekdamos sukurti vaikams palankią mokomąją medžiagą ir knygas, kuriomis informuotų vaikus apie tai, jog fizinės bausmės yra neleistinos, bei apie tai, kaip ieškoti pagalbos, jei vaikas jas patiria.

PAVYZDŽIAI

Estijos ir Švedijos vaikų knygose atkreipiamas dėmesys į fizinės bausmės ir pateikiama informacija tėvams, mokytojams bei kitiems, su vaikais dirbantiems asmenims, ir šeimoms. Knygos buvo išverstos į įvairias kalbas ir išplatintos vaikų darželiuose bei pradinėse mokyklose, dienos priežiūros centruose bei šeimų ir nukentėjusių asmenų paramos centruose. Jos yra prieinamos nemokamai internete ir audioformatu. Specialistai ir tėvai vertina, kai pasakojimai pateikiami paprasta kalba, nes tai padeda jiems kalbėtis su vaikais apie fizinės bausmės ir kitomis jautriomis temomis. Paprasta kalba taip pat leidžia knyga naudotis vaikams ir tėvams, turintiems ribotus raštingumo įgūdžius.²⁰

¹⁸ „Dardedze“ centras yra Rygoje, Latvijoje, įsteigta ne pelno siekianti organizacija. Žiūrėkite adresu: <http://www.dzimba.lv/lv/>; <http://www.centrsdardedze.lv/en/services/children/programm-for-children>.

¹⁹ Organizacijos „Gelbėkite vaikus“ išteklų centras, Jaunimo atsparumo programa: Psichosocialinė parama mokykloje ir už jos ribų, <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/youth-resilience-programme-psychosocial-support-and-out-school>; Organizacijos „Gelbėkite vaikus“ išteklų centras, Jaunimo atsparumo programa: Psichosocialinė pagalba mokykloje ir už jos ribų, <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/childrens-resilience-programme-psychosocial-support-and-out-schools>

²⁰ Projektas „Vaikystė be smurto“, Nacionalinė konsultacija Švedijoje, 2017 m. gegužės 8–10 d. Projektas „Vaikystė be smurto“, Nacionalinė konsultacija Estijoje, 2017 m. lapkričio 15–17 d.

Kompensavimo ir paramos nusikaltimų aukoms tarnybos (angl. Swedish Crime Victim Compensation and Support Authority) išleistos knygos „Liten“ (liet. „Mažytis“) iliustracijose ir istorijoje nėra atvirai kalbama apie smurtą, tačiau aiškiai parodoma, kad namuose kažkas negerai. Knygoje aptariamos strategijos, kurias „Liten“ naudoja sudėtingose situacijose, pvz., nukreipiant dėmesį arba pabėgant ir kreipiantis pagalbos į patikimą asmenį už šeimos ribų. Knygoje taip pat vaikams pateikiama informacija apie tai, kad yra suaugusiųjų, kurie gali padėti.²¹ Šis požiūris yra tinkamiausias mažiems vaikams, o paaugliai vertina, kai filmai ar pasakojimai fizines bausmes vaizduoja aiškiai, ypač kai tai pasakojama iš vaiko perspektyvos, rodant pagarbą vaiko orumui.²²

21 Švedija: Kompensacijų nusikaltimų aukoms ir paramos institucija, Mažylis, https://www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/Broschyren/Jag%20vill%20veta/Liten_0703.pdf
22 Projektas „Vaikystės be smurto“, Nacionalinė konsultacija Estijoje, 2017 m. lapkričio 15–17 d.

05

teikiant paslaugas išmoktos pamokos

Paslaugų teikėjai tiesiogiai dirba su nukentėjusiais nuo fizinių bausmių ir smurtautojais bei, siekdami sumažinti riziką bei sustiprinti apsaugą, įtraukia visą šeimą. Nors kiekvienas paslaugų sektorius siekia šio tikslo savo konkrečių įgaliojimų ribose, dirbdami kartu jie yra dar stipresni.

5.1 PAMOKOS, IŠMOKTOS TEIKIANT SOCIALINES IR VAIKO APSAUGOS PASLAUGAS

Atsakomybė už vaiko gerovę pirmiausia tenka tėvams ar kitiems globėjams. Kai tėvams reikia pagalbos sudėtingose situacijose ir kai jie negali užtikrinti vaiko saugumo bei gerovės, įsitraukia socialinių paslaugų ir vaikų apsaugos darbuotojai. Tėvams gali reikėti pagalbos, kad galėtų rūpintis savo vaikais, galėtų nustatyti auklėjimo taisykles laikantis tam tikros tvarkos, suprasti, ko reikia sveikam vaiko vystymuisi, ir ugdyti gebėjimus kalbėtis su vaiku bei jį išklausti. Jiems taip pat gali prireikti pagalbos, kad sukurtų prasmingus emocinius santykius su savo vaikais ir suteiktų jiems saugumo jausmą, nepriklausomai nuo to, kaip vaikas elgiasi.

Socialiniai darbuotojai yra išmokyti ir kompetentingi padėti tėvams, ir vaikams visais šiais aspektais. Jei reikia, socialinių paslaugų darbuotojai perduoda šeimas kitų institucijų specialistams, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros ir psichikos sveikatos paslaugų arba socialinės paramos specialistams, kai reikia finansinės pagalbos ar aprūpinti būstu.

Socialinių paslaugų teikėjams reikalingi įvairūs pagalbos metodai vaikams, prieš kuriuos buvo naudojamos fizinės bausmės namuose, ar vaikams, kuriems kyla tokios patirties rizika. Jiems taip pat reikia metodų, kurie būtų naudingi dirbant su labai mažais vaikais, mokyklinio amžiaus vaikais ir paaugliais, vaikais, linkusiais į agresyvų elgesį, vaikais, kurie yra drovūs ar nenori kalbėti, ir vaikais, turinčiais bendravimo problemų, ar neįgaliais.

5.1.1 TIESIOGINIO KONTAKTO TARP VAIKO IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TIEKĖJO SUKŪRIMAS

Vaikai vertina galimybę susisiekti su socialiniu darbuotoju savo iniciatyva, nors tai dažnai sudėtinga padaryti dėl amžiaus ar kitų kliūčių. Daugumoje šalių, jei su socialiniais darbuotojais susisieks pats vaikas, darbuotojas, pagal įstatymus, privalo apie tai informuoti tėvus ir darbui su vaiku reikalauti tėvų sutikimo. Tai gali sukelti interesų konfliktus, ypač tais atvejais, kai vaikai ieško pagalbos dėl fizinių bausmių naudojimo namuose.

Vaikai, su kuriais buvo konsultuojamasi dėl programos „Vaikystė be smurto“, teigė, kad jie vertintų, jei būtų galima lengviau kreiptis į socialinį darbuotoją mokyklose, bendruomenės centruose ir internetu. Jie norėtų, kad socialiniai darbuotojai lankytųsi mokyklose, prisistatytų, pasidalintų savo kontaktiniais duomenimis, informuotų mokinius apie tai, ką jie gali padaryti dėl vaikų ir tėvų ir kaip jie dirba. Socialinėmis paslaugomis taip pat lengviau naudotis, jei socialiniai darbuotojai dirba ligoninėse ir policijos nuovadose, kur jie yra pasirengę, kai tik prireikia, padėti vaikams ir tėvams.

PAVYZDYS

Švedijoje, kai su socialinių paslaugų darbuotojais susisieks pats vaikas, darbuotojai turi galimybę per dvi savaites prieš kreipiantis į tėvus ištirti vaiko bylą.²³ Ši praktika daro socialines paslaugas lengviau prieinamas vaikams. Tai palengvina ankstyvą socialinių paslaugų teikėjų intervenciją fizinių bausmių naudojimo ir kitų formų smurto namuose atvejais.

²³ Blomgren, Karin, „Socialinių paslaugų teikimo vaidmuo remiant šeimą ir užkertant kelią smurtui“, Socialinių reikalų ministerija, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 10 d.

5.1.2 SOCIALINIAI DARBUOTOJAI –

VAIKŲ IR ŠEIMŲ GYNĖJAI

Socialinių paslaugų teikėjai dirba su įvairiais klientais sprendžiant įvairiausias socialinius klausimus. Dėl painiavos šiuolaikinėje visuomenėje daugelis žmonių atsiduria tokioje gyvenimo situacijoje, kai jiems prireikia socialinio darbuotojo pagalbos. Deja, pagalba iš socialinių paslaugų teikėjų dažnai siejama su pažeminimu ir gėda. Šios neigiamos asociacijos gali versti žmones atidėti susisiekimą su socialiniais darbuotojais ir taip sumažinti jų prevencines galimybes. Todėl daugelis paslaugų teikėjų ir šalininkų norėtų kampanijos, kuria būtų siekiama gerinti visuomenės suvokimą dėl socialinių darbuotojų. Teigiamo socialinių paslaugų supratimo skatinimas padeda piliečiams suvokti, kokios vertingos yra socialinės paslaugos vaikams, suaugusiesiems ir bendruomenėms.

5.1.3 ATVEJO VERTINIMAS

Po pirmojo kontakto su šeima, kuriai reikia pagalbos, socialiniai darbuotojai gali pradėti atvejo vertinimą, kuris padėtų surinkti daugiau informacijos apie vaiką ir jo tėvus. Vertinimo tikslas yra suprasti šeimos narių padėtį ir poreikius, išgirsti jų nuomonę ir nuspręsti, kaip geriausiai jiems galima padėti. Šiuo tikslu socialiniai darbuotojai turi įvertinti kiekvieno šeimos vaiko padėtį ir poreikius. Vaikų, kuriems reikia pagalbos, vertinimo sistema (angl. The Framework Assessment of Children in Need) (žr. 1 pav.) buvo patikrinta ir teigiamai įvertinta daugelyje šalių, įskaitant Estiją, Švediją ir Jungtinę Karalystę. Ji padeda socialiniams darbuotojams stiprinti vaiko saugumą, gerovę ir gerinti vystymąsi.

Vertinant nagrinėjami fiziniai, psichologiniai, emociniai, pažinimo ir švietimo aspektai, taip pat vaiko sveikata ir socialinė bei ekonominė padėtis, socialiniai santykiai ir įgūdžiai. Priemonė padeda socialiniams darbuotojams įvertinti, kaip šeima ir socialinė aplinka daro įtaką vaiko situacijai. Ji nagrinėja tėvų gebėjimus ir galimybes suprasti ir patenkinti vaiko poreikius bei kurti teigiamus santykius be smurto.²⁴

1 paveikslėlis: Vaikų, kuriems reikia pagalbos, vertinimo sistema ²⁵

Šis atvejo vertinimo įrankis padeda socialiniams darbuotojams taikyti bendruosius principus praktikoje, pvz., gerbti vaiko nuomonę ir pirmiausia atsižvelgti į geriausias vaiko interesus. Viso vertinimo proceso metu yra siūlomos nuoseklios rekomendacijos, įskaitant tai, kaip rinkti ir analizuoti informaciją bei kaip priimti sprendimus. Priemonė paaikškina įvairių susijusių tarnybų ir institucijų vaidmenis bei atsakomybę.

5.1.4 GERIAUSIŲ INTERESŲ NUSTATYMAS

Priimdamos su vaiku susijusius sprendimus, socialinių paslaugų teikėjai naudoja įvairius metodus, kurie padeda nustatyti geriausias vaiko interesus. Geriausių interesų nustatymas yra oficiali procedūra, kurią sudaro du etapai:

1. Geriausių **interesų įvertinimas**, kurio tikslas yra surinkti visą svarbią informaciją ir faktus, kurie galėtų padėti priimti sprendimą.
4. Geriausių **interesų nustatymas** yra oficialus sprendimų priėmimo procesas, pagrįstas ankstesniu vertinimu, kurio tikslas yra nuspręsti, kas konkrečiu klausimu yra geriausia vaikui.

Pavyzdžiui, jei šeimoje naudojamos fizinės baudmės, geriausių interesų nustatymas padeda socialiniams darbuotojams nuspręsti, ar vaikas yra saugus šeimoje, o galbūt jam reikia suteikti alternatyvios priežiūros paslaugą, nes namuose vaiko gyvenimui, sveikatai ar vystymuisi kyla pavojus. Geriausių interesų vertinimas yra socialinis vaiko padėties, biografinių faktų ir poreikių tyrimas, kurio metu atsižvelgiama į šeimos padėtį ir socialinę vaiko aplinką. Jis apima rizikos ir saugumo vertinimą bei pažymi vaiko ir šeimos paramos, įgūdžių ir išteklių šaltinius. Vertinimas atliekamas remiantis vaiko apklausa.

²⁴ Sveikatos apsaugos departamentas, Švietimo ir užimtumo departamentas, Vidaus reikalų ministerija, Vaikų, kuriems reikia pagalbos, ir jų šeimų vertinimo sistema, 2000, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130404002518/https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/Framework%20for%20the%20assessment%20of%20children%20in%20need%20and%20their%20families.pdf>. Jos Didenybės Vyriausybė, „Bendradarbiavimas siekiant apsaugoti vaikus. Tarpinstitucinių darbų, kuriais siekiama apsaugoti vaikus ir skatinti jų gerovę, vadovas“, 2015, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/592101/Working_Together_to_Safeguard_Children_20170213.pdf Socialstyrelsen, „Vaiko gerovė pokyčių valstybėje“. Galutinė BBIC (liet. Vaiko poreikiai svarbiausia) projekto ataskaita, 2012, https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/2012/child-welfare-in-a-state-of-change-final-report-from-the-bbic-project/Documents/BBIC%20project_summary.pdf

²⁵ Jos Didenybės Vyriausybė, Bendradarbiavimas siekiant apsaugoti vaikus, Tarpinstitucinių darbų, kuriais siekiama apsaugoti vaikus ir skatinti jų gerovę, vadovas, 2015, p. 22.

Socialiniai darbuotojai, kurie atlieka geriausių interesų nustatymą, dažnai turi suderinti skirtingas vaiko teises ir interesus bei atsižvelgti į tėvų teises ir nuomonę. Nėra neįprasta, kad egzistuoja interesų konfliktai, dėl kurių yra ypač sunku nustatyti geriausius interesus. Toliau išdėstyti principai padeda socialiniams darbuotojams priimti teisingus sprendimus:

- Yra ypač svarbi tikimybė, kad vaikas gali būti sužalotas;
- Vaikas turi teisę, kad jį augintų tėvai ir jis palaikytų ryšius su šeima;
- Turi būti atsižvelgiama į vaiko poreikius, susijusius su sveikata, švietimu ir pažeidžiamumu;
- Svarbu vaiko situacijos tęstinumas ir stabilumas.²⁶

Kaip oficiali procedūra, geriausių interesų nustatymas yra apsaugotas procesinėmis apsaugos priemonėmis. Procesinės apsaugos priemonės yra pagrindiniai reikalavimai, kurių turi būti laikomasi, nes priešingu atveju sprendimas dėl geriausių vaiko interesų gali būti ginčijamas, o procedūra gali būti laikoma neteisėta. Socialiniai darbuotojai paprastai turi priemonių, padedančių nustatyti geriausius vaiko interesus, tačiau informacijos apie tai, kaip laikytis procesinių apsaugos priemonių, mažai.

Svarbi procesinė apsaugos priemonė yra susijusi su skaidrumu ir dokumentavimu. Visi geriausių interesų nustatymo procedūros etapai turi būti paaiškinti raštu. Turi būti nurodomi aiškūs geriausių vaiko interesų vertinimo būdo motyvai, paaiškinta, kaip buvo atsižvelgta į vaiko nuomonę ir kaip visa tai buvo lyginama su kitomis susijusiomis nuomonėmis ir interesais. Vaikas turi teisę susipažinti su šiais dokumentais. Kai vaikas nesutinka su procedūros rezultatais, jis turi teisę prašyti peržiūrėti sprendimą ir pateikti skundą arba apskųsti sprendimą.

Procesinės apsaugos priemonės reikalauja, kad procedūra neužimtų per daug laiko ir kad apie procedūrą vaikas būtų informuotas ta kalba, kurią jis supranta. Vaikas turi būti išklaustas, o priimant sprendimus turi būti atsižvelgiama į vaiko nuomonę. Kai yra galimi interesų konfliktai tarp vaiko ir tėvų interesų, vaikui suteikiama teisė būti palaikomam globėjo.

5.1.5 SOCIALIAI ATSKIRTŲ ŠEIMŲ PASIEKIAMUMAS

Tėvai, kurių socialinė situacija yra ypač nepalanki, paprastai susiduria su įvairiais iššūkiais, pvz., sunkia finansine padėtimi, menku išsilavinimu, menkomis galimybėmis pasinaudoti socialinės paramos tinklais, ir gali ribotai suprasti vaiko raidą bei poreikius. Be to, kai kurie tėvai turi psichikos sveikatos problemų ar piktnaudžiauja narkotinėmis medžiagomis, o jų bendravimas su vaiku gali būti ribotas. Šeimos gyvenimas ir jų problemos dėl būsto gali neužtikrinti konkrečia tvarka pagrįsto auklėjimo. Tokiomis

aplinkybėmis vaikams dažnai trūksta saugumo, stabilių santykių ir apibrėžtų ribų. Tėvai, turintys labai ribotus tėvystės įgūdžius, paprastai klaidingai supranta vaiko elgesį. Visi kartu šie sunkumai gali sukelti agresiją ir konfliktus, lengvai peraugančius į fizinį ir emocinį smurtą, vaiko atstūmimą ir grasinimus bausmėmis.

Paslaugų teikėjams dažnai reikia įdėti daug pastangų norint pasiekti šias didelės rizikos šeimas, nes pagrindinės paslaugos jiems ne visuomet tinkamos, praktiškos ar patrauklios. Tačiau iš specialiųjų programų matyti, kad stiprinti šeimas ir užkirsti kelią jų atskyrimui galima, net jei jų situacija yra ypač socialiai nepalanki.

Socialiniams darbuotojams pavyksta socialiai atskirtus tėvus įtraukti į ilgalaikį, pagrįstą konkrečia tvarka, jų ir vaiko bendradarbiavimą. Programos, kurios siūlo draugišką, šeimai palankią aplinką, glaudų ir pagarbų socialinių darbuotojų ir tėvų ryšį, pasiekė teigiamų rezultatų. Interaktyvus mokymasis ir socialinė sąveika su kitais tėvais grupės veikloje skatina dalyvavimą. Grupinės veiklos metu socialiniai darbuotojai veikia kaip pavyzdžiai, įsikiša į kritines situacijas ir teikia patarimus. Kartu kurdami taisykles ir pasirinkdami veiklos temas, tėvai jaučiasi labiau įsitraukę. Pagrindinė taisyklė yra ta, kad draudžiama vaikui trenkti ar ant jo šaukti. Nustatant įprastinę tvarką, tėvai yra skatinami perimti iš grupės taisykles, tradicijas, tai, ką išmoko, ir perkelti į savo šeimos gyvenimą.

PAVYZDŽIAI

Švedijoje socialiniams darbuotojams pavyko pasiekti ypač socialiai atskirtas šeimas lankant kartu su akušerėmis jaunas tėvus namuose. Vizitai į namus yra galimybė socialiniams darbuotojams prisistatyti ir pakviesti tėvus susisiekti su jais, jei jie turėtų bet kokių problemų ar poreikių.²⁷

Latvijoje centro „Dardedze“ programa „Angelas sargas“ (angl. „Guardian Angel“) yra skirta šeimoms su labai mažais vaikais, susiduriančiais su didele socialine rizika. Kai kyla susirūpinimas dėl vaiko saugumo ir gerovės šeimoje, socialinių paslaugų teikėjai nukreipia tėvus į atitinkamas institucijas, o jų dalyvavimas institucijų veikloje yra privalomas. Du kartus per mėnesį šeimos dalyvauja vakariniuose susitikimuose, kuriuos veda du instruktoriai. Programa didina tėvų savigarbą ir padeda jiems jaustis gerais tėvais, kurie yra pasiruošę mokytis ir tapti dar geresniais.²⁸

Kiekvienas susitikimas turi tą pačią struktūrą. Pirmoje dalyje tėvai mokosi tėvystės įgūdžių. Kiekvienas iš tėvų su grupe dalijasi naujaisiais savo vaiko vystymosi pasiekimais. Šis pratimas skatina tėvus domėtis vaiko vystymusi, moko suprasti, ką vaikas mėgsta ir ko nemėgsta, ir kaip vaikas mokosi žaisti, socialinių ir emocinių įgūdžių bei bendravimo. Po šios dalies grupė kartu dainuoja dainą, o tėvai dainuodami vaikus tepa

²⁶ UNHCR ir UNICEF, Gyvas ir sveikas, 2014.

²⁷ Munkelt, Jenny, „Strateginis darbas dėl paramos tėvams“. Sveikatos ir socialinių reikalų ministerija, Švedijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. gegužės 10 d.

²⁸ eCentras „Dardedze“, Latvijos nacionalinė konsultacija, 2017 m. spalio 11 d.

kūdikų kremu. Šis ritualas padeda stiprinti tėvų ir vaikų ryšį. Antroje dalyje tėvai ir vaikai kartu valgo sveiką maistą, kuris palengvina mitybos įpročių ir sveikatos aptarimą. Kai vaikui sukanka dveji, grupė suruošia šeimai mokymų pabaigos vakarėlį.

5.1.6 MIGRANTŲ IR PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ ŠEIMŲ SĄMONINGUMO SKATINIMAS

Bendruomenės, kuriose galioja teisinis fizinių bausmių naudojimo draudimas, paprastai yra išgyvenę pokyčių procesą einant link vaikų auginimo be smurto. Nors šis procesas trunka metų metus ar dešimtmečius, migrantai ir prieglobsčio prašytojai iš šalių, kuriose fizinės bausmės vis dar teisėtos ir socialiai toleruojamos, prie auklėjimo be smurto turi pereiti nedelsdami. Siekiant tai padaryti, jie turi būti informuoti apie šalyje, į kurią atvyksta, galiojantį teisėtą draudimą ir kokią reikšmę tai turi kasdieniam šeimos gyvenimui. Tačiau vien tik migrantų ir prieglobsčio prašytojų informavimas apie draudimą nėra veiksmingas. Norint pakeisti požiūrį ir elgesį, informacija apie teisinį draudimą turi būti derinama su konsultavimu apie pozityvius, nesmurtinius tėvystės metodus, praktiniais patarimais ir informacija apie šeimai teikiamas paslaugų ir paramos rūšis, bei kaip jas gauti. Tarpkultūrinė kompetencija leidžia socialiniams darbuotojams susitikti su iš skirtingų kultūrų kilusiais žmonėmis „akis į akį“, išklausti jų nuomonę ir skatinti juos ugdyti savo gebėjimus bei atsparumą.

Kultūriniai tarpininkai yra specialiai apmokyti padėti paslaugų teikėjams bylose su skirtingos kilmės asmenimis, o kultūrinę kompetenciją gali derinti su vertimu. Kultūriniai tarpininkai dažnai gali identifikuoti tradicines vertybes ir normas, kuriomis pasinaudojant galima paremti smurto nenaudojimą atitinkamoje šeimos kultūroje. Socialiniai darbuotojai, kurie laikosi profesionalaus, neutralaus ir empatiško požiūrio bei susilaukia nuo moralinių ar vertinamų pastabų, lengviau sukurs patikimus darbo santykius su paslaugų naudotojais, nepaisant jų kilmės.

PAVYZDYS

Švedijoje „tiltų tiesėjai“ iniciatyva padėjo šeimų centruose, teikiančiuose visapusiškas paslaugas visoms šeimoms, stiprinti kultūrinius ir kalbinius įgūdžius. „Tiltų tiesėjai“ – tai savivaldybių ir apskričių tarybų darbuotojai, kurie turi kompetencijos dirbdami su kitomis kultūromis ir kurių gimtoji kalba nėra švedų. Daugelis tokių „tiltų tiesėjai“ yra mokytojai arba pedagogai. Jie yra kultūrinis ir kalbinis ryšys tarp ne švedų kilmės tėvų ir profesionalių paslaugų teikėjų. Jie motyvuoja ne švedų kilmės tėvus apsilankyti vietiniame šeimos centre ir dalyvauti jo veikloje. Iniciatyva buvo pradėta atsižvelgiant į paslaugų šeimų centruose teikėjų reikalavimus. Jie suprato, kad dėl kalbos ir kultūrinių skirtumų, jie negali bendrauti su visais centrų

lankytojais. Jie pastebėjo, kad ribotos bendravimo priemonės kai kurioms šeimoms trukdo gauti tokio pat lygio ir kokybės paslaugas, kokias gauna švediška kalbančios šeimos.²⁹

Bendradarbiaudami su skirtingų šalių ir kultūrų asmenimis, paslaugų teikėjai turi žinoti, kad vaikai ar tėvai gali patirti tokių formų smurtą, kurios dažniausiai nėra žinomos daugumos vietinių šalies gyventojų šeimose. „Smurtas dėl garbės“, lytinių organų sudarkymas, vaikai ir priverstinės santuokos – tai tik keletas pavyzdžių, už kuriuos turi būti baudžiama. Siekiant paskatinti vaikus ar tėvus atskleisti tokius smurto atvejus ar jų riziką, svarbu sukurti erdves, kuriose jie gali konfidencialiai pasikalbėti apie baimes bei grėsmes, pavyzdžiui, šeimų centruose, ligoninėse ar mokyklose. Socialinių paslaugų teikėjai turi būti pasirengę rimtai reaguoti į iš skirtingų kultūrų kilusių asmenų nuogąstavimus ir rūpesčius ir su klientais bei specialistais išsiaiškinti, kokios rūšies paslaugos būtų tinkamiausios jiems padėti. Kadangi šie atvejai dažnai yra labai jautrūs, siekdami priimti sprendimus, atitinkančius geriausius vaiko interesus, paslaugų teikėjai turi būti išradingi, sumanūs ir empatiški.

5.1.7 PATIKIMO ASMENS AR GLOBĖJO PARAMA

Vaikams ir tėvams, kurie yra paslaugų naudotojai, labai daug padeda patikimi asmenys, kurie nėra oficialūs vaikų apsaugos ir socialinės rūpybos paslaugų teikėjai. Padedantis asmuo turi būti kvalifikuotas ir apmokytas atstovauti paslaugų naudotojo interesams, padėti bendrauti ir koordinuoti įvairias paslaugas. Asmuo, kuriuo vaikas pasitiki, rūpinasi geriausiais vaiko interesais ir gina juos nuo visų kitų interesų konflikto, koks tik gali iškilti. Tai ypač svarbu tada, kai vaikas patenka į tėvų interesų spąstus, pavyzdžiui, konfliktų tarp tėvų, išsiskyrimo ar skyrybų atvejais.

PAVYZDŽIAI

Švedijoje padedančio asmens pagalba yra skiriama šeimoms su vaikais, turinčiais fizinę ar daugybinių negalią. Bandomajame projekte buvo įdarbinti asmeniniai koordinatoriai, kurių tikslas – padėti šioms šeimoms, kartu sujungiant vaikams ir tėvams teikiamas paslaugas. Rezultatai parodė, kad ši paslauga mažina tėvams tenkančią naštą ir leidžia daugiau laiko skirti vaikų priežiūrai.³⁰

Švedijos bažnyčios parapijos siūlo neutralią, trečiąją erdvę, kurioje vaikai ir tėvai gali kreiptis į kleboną dėl patarimų ir paramos. Daugelis klebonų padeda vaikams ir šeimoms, kurios palaiko ryšius su socialinėmis tarnybomis, pavyzdžiui, lydėdami juos į susitikimus su socialiniu darbuotoju, siūlydami tarpininkavimą ir palengvindami nukreipimą į oficialią vaikų apsaugos sistemą. Klebonai yra apmokyti, kompetentingi ir turi žinių apie socialinį darbą bei vaikų apsaugą, nors ir nėra oficialių struktūrų ir biurokratijos

29 Ahnquist, Johanna, „Švedijos strategija dėl paramos tėvams gerinimo ir šeimos centras kaip vieta, skirta teikti savivaldybės paslaugas paremiant tėvus“, Šiaurės ministrų taryba, „Šeimos centras Šiaurės šalyse“, Susitikimų vieta vaikams ir šeimoms, 2012 m., p. 41–47, 45–46.

30 Švedija, Bräcke Diakonia Gothenburg, žr.: <http://www.brackediakoni.se/personlig-koordinator>

dalis. Dėl to jie gali skirti daugiau laiko užsiėmimams su vaikais ir šeimomis. Klebonai, kaip ir visi kiti specialistai, privalo socialiniams darbuotojams pranešti apie smurto prieš vaikus atvejus.

5.2 IŠ SVEIKATOS APSAUGOS PASLAUGŲ TEIKIMO IŠMOKTOS PAMOKOS

Medicinos ir sveikatos priežiūros specialistai paprastai turi gerą galimybę bendrauti su šeimomis ir pateikti jiems informaciją bei patarimus įvairiais su sveikata susijusiais klausimais. Tėvai linkę pasitikėti sveikatos priežiūros paslaugų teikėjais ir priimti jų patarimus, įskaitant klausimus, susijusiais su vaikų priežiūra ir pozityvia tėvyste be smurto. Sveikatos priežiūros paslaugų specialistų teikiami patarimai apie pozityvią tėvystę, pvz., namuose naujagimį lankančių slaugytojų ar akušerių, sulaukė teigiamų rezultatų. Tai padeda pažadinti tėvų jautrumą žalingam smurto poveikiui bei rizikos vaiko išlikimo ir vystymosi atžvilgiu, o taip pat moko juos apie fizinių bausmių naudojimo alternatyvas.

Medicinos specialistai gali lengvai nustatyti smurto simptomus. Tačiau yra mažai kriterijų, kuriais vadovaujantis jie gali nustatyti, ar vaiko simptomus sukėlė liga, nelaimingas atsitikimas ar smurtas. Teismo medicinos ekspertai yra apmokyti aptikti šį skirtumą, tačiau jie retai gali dalyvauti pirminės diagnostikos metu. Daugelyje šalių teismo medicinos ekspertai iškviečiami tik prasidėjus baudžiamajam tyrimui. Todėl diagnozuojant labai naudingas daugiadisciplinis bendradarbiavimas. Bendras medicinos darbuotojų ir socialinių tarnybų vertinimas gali žymiai sustiprinti smurto ir rizikos atvejų nustatymą. Nors šios bendradarbiavimo formos išlieka retos, kai kurios ligoninės ir gimdymo namai pradėjo taikyti gerą praktiką, kai įdarbinami socialiniai darbuotojai ar vaikų apsaugos specialistai, kurie padeda medicinos personalui užtikrinti smurto prevenciją ir identifikavimą bei tinkamai nukreipti į kitas institucijas.

Gydytojai ir kiti sveikatos priežiūros darbuotojai stengiasi įgyti pacientų pasitikėjimą, kuris palengvintų atvirą pokalbį, diagnostiką ir gydymą. Toks pasitikėjimo pagrindas gali medicinos specialistams iškelti dilemą, kai įtariama, kad kuris nors iš tėvų kelia grėsmę vaikui. Kartais noras palaikyti patikimus santykius su tėvais, kaip pagrindiniais pacientais, gali prieštarauti profesinei prievolei apsaugoti vaiko sveikatą ir saugumą. Tai ypač pasakytina apie atvejus, kai medicinos specialistai įtaria, kad kuris nors iš tėvų prieš vaiką naudoja smurtą arba kad jo (jos) psichikos sveikatos problemos, piktnaudžiavimas narkotinėmis medžiagomis ar kiti sveikatos sutrikimai gali paveikti jo (jos) kaip globėjo (-os) gebėjimus. Tokiais atvejais bendrosios praktikos gydytojams ir pediatrams yra naudingas glaudus bendradarbiavimas su socialiniais darbuotojais,

kurie dažnai yra geriau pasirengę paaiškinti savo susirūpinimą tėvams ir pasiūlyti paramos paslaugas.

Mažų vaikų fizinio vystymosi ir augimo stebėseną gali medicinos personalui padėti nustatyti vaikus, kurie yra smurto aukos. Vaikai, kurie patiria smurtą savo namuose ar yra veikiami kito intensyvaus streso šaltinio, yra linkę augti lėčiau ir gali būti nepakankamo svorio. „Negaliu augti stipriau“ stebėjimo priemonė padeda medicinos specialistams nustatyti fizinio vaiko vystymosi sutrikimus.³¹ Tokiu atveju jie privalo inicijuoti vaiko ir tėvų padėties tolesnius vertinimus, geriausia bendradarbiaujant su socialiniais darbuotojais ir kompetentingomis institucijomis.

5.2.1 KLINIKINIAI KONTROLINIAI SĄRAŠAI PADEDA NUSTATYTI SMURTO PRIEŠ VAIKUS SIMPTOMUS³²

Smurto sukeltas traumas patyrę vaikai turi įvairių simptomų, kurie kiekvienam vaikui yra skirtingi. Paslaugų teikėjai, apmokyti nustatyti šiuos simptomus, gali lengviau nukreipti vaiką į atitinkamą instituciją reikiamos pagalbos. Ankstyvas identifikavimas ir savalaikis persiuntimas atitinkamoms institucijoms yra būtini siekiant sumažinti vidutinio laikotarpio ir ilgalaikį traumos poveikį bei palengvinti vaiko atsigavimą ir rehabilitaciją. Nustatyti traumų simptomus ypač sudėtinga mažiems vaikams. Nors suaugusieji ir paaugliai dažnai gali savarankiškai pranešti ir apibūdinti psichikos simptomus, mažesni vaikai to daryti dar nepajėgia. Todėl mažą vaiką vertinantys ir gydantys medicinos specialistai remiasi tėvų ar globėjų informacija ir jiems reikia priemonių, padedančių įvertinti ir diagnozuoti.

Vaikų traumų simptomų kontrolinis sąrašas yra vertinimo priemonė vaikams, kurie dėl patirtos trauminės ar smurtinės patirties lankosi pas vaikų psichiatrą ar socialinėse tarnybose. Tyrimai parodė, kad tai patikima ir veiksminga priemonė. Tėvų ar globėjų ataskaita padeda specialistams klinikinėje praktikoje nustatyti traumas simptomus, pvz., potrauminį stresą, nerimą, depresiją, pyktį, disociaciją ir seksualinius rūpesčius. Vertinimo rezultatai padeda specialistams nustatyti, kokio gydymo reikia ir į ką labiausiai atkreiptinas dėmesys.

Priemonė naudojama kai kuriuose „Barnahus“ centruose ar kitose gydymo įstaigose ir yra skirta vaikams nuo 3 iki 12 metų. Ją sudaro klausimynas su 90 klausimų, į kuriuos turi atsakyti tėvai ar kiti pagrindiniai globėjai. Klausimynas sukurtas trims skirtingoms amžiaus grupėms: vaikams nuo trejų iki ketverių metų, nuo penkerių iki devynerių metų ir nuo 10 iki 12 metų. Šis metodas buvo sukurtas remiantis Vaikų traumų simptomų kontroliniu sąrašu bei savarankiškai pateikiamų pranešimų klausimynu 10–17 metų vaikams.

31 Žr., pavyzdžiui: MSD vadovas. Profesionalus leidimas. „Negaliu augti stipriau“ (angl. Failure to Thrive), <https://www.msmanuals.com/professional/pediatrics/miscellaneous-disorders-in-infants-and-children/failure-to-thrive-ftt>

32 Doris Nilsson, Per E. Gustafsson ir Carl Göran Svedin, Mažų vaikų traumų simptomų kontrolinio sąrašo psichometrinės savybės: Švedijos vaikų pavyzdys, Europos psichotraumatologijos žurnalas, 2012 (3). Mažų vaikų traumų simptomų kontrolinis sąrašas buvo sukurtas remiantis Vaikų traumų simptomų kontroliniu sąrašu; abu juos nuo 1996 m. kūrė John Briere. Žr.: Briere, J., Vaikų traumų simptomų kontrolinis sąrašas (TSCC). Profesionalus vadovas. Profesionalus vadovas. Odesa, FL: Psichologinio vertinimo ištekliai, 1996. Briere, J., Mažų vaikų traumų simptomų kontrolinis sąrašas. Profesionalus vadovas. Odesa, FL: Psichologinio vertinimo ištekliai, 2005

Traumų simptomų kontrolinis sąrašas yra skirtas konkrečiai traumų simptomų nustatymui, kiti įrodymais pagrįsti metodai, pvz., Vaiko elgesio kontrolinis sąrašas (angl. Child Behaviour Checklist),³³ yra naudojami plačiau ir padeda specialistams įvertinti vaiko simptomus bei gerovę. Vaiko elgesio kontrolinis sąrašas taip pat grindžiamas tėvų ataskaita ir yra patikimas tik kaip bendrojo pobūdžio dokumentas, tačiau traumų simptomų nenurodo. Siekiant užtikrinti išsamų vertinimą ir tinkamą nukreipimą kitoms institucijoms, priemonės būtų naudinga derinti.

5.2.2 VAISIAUS ALKOHOLINIO SINDROMO PREVENCIJA, DIAGNOZĖ IR GYDYMAS³⁴

Alkoholio vartojimas nėštumo metu net ir nedideliais kiekiais, turi žalingą poveikį vaisiaus vystymuisi. Jis kenkia centrinei nervų sistemai, fiziniam vystymuisi ir augimui. Nors tyrimai pagrindė šios rizikos egzistavimą, diagnostikos, gydymo ir paramos paslaugos praktikoje vis dar yra ribotos, o susijusios socialinės išlaidos didelės. Vaikams, kuriems pasireiškė vaisiaus alkoholinis sindromas, yra sutrikusi psichinė, intelektinė ir fizinė raida, jų socialinė kompetencija, savarankiškumo lygis ir problemų sprendimo įgūdžiai yra prastesni. Sindromo paveikti vaikai susiduria su elgesio problemomis, turi ribotus pažintinius gebėjimus, jų prastesnė atmintis, koncentracija ir gebėjimas mokytis. Jie lengvai išsiblaško, labai aktyvūs ir gali nesugebėti laikytis taisyklių namuose, institucijose ar mokykloje. Tėvai, globėjai, mokytojai ir kiti paslaugų teikėjai, kurie nėra susipažinę su diagnoze ir sindromo poveikiu, gali klaidingai suprasti vaiko elgesį kaip provokuojantį ir dėl to kaltinti vaiką. Tai gali sukelti konfliktus, paskatinti agresiją ir fizinių bausmių naudojimą namuose, įstaigose ar mokykloje.

4 skaitmenų kodas yra įrodymais pagrįstas metodas, skirtas diagnozuoti prenatalinį alkoholio poveikį. Metodas yra paprastas, tikslus ir išsamus, nes jis leidžia specialistams nustatyti keturias pagrindines diagnostikos ypatybes: augimo problemas, būdingus veido bruožus, centrinės nervų sistemos sutrikimus ir prenatalinį alkoholio poveikį. Visapusiško patikrinimo metu siekiant nustatyti moteris, kurios priklauso rizikos grupei, yra svarbu sąmoningumo skatinimas, suderintas su vertinimo priemonėmis, kad būtų užtikrintas tinkamas reagavimas ir parama. Nukentėję vaikai patiria visą gyvenimą trunkančias pasekmes, o daugelis jų nuo paslaugų ir paramos priklauso visą gyvenimą.³⁵

5.3 IŠ ŠVIETIMO SEKTORIAUS IŠMOKTOS PAMOKOS

Kadangi vaikai daug laiko praleidžia ankstyvojo ugdymo įstaigose ir mokyklose, už rūpinimąsi jais

atsakingi darbuotojai ir mokytojai turi didelę įtaką vaiko mokymuisi ir vystymuisi. Žinios nėra vienintelis svarbus švietimo elementas. Dienos priežiūros centrų, vaikų darželių ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų darbuotojai ir mokytojai taip pat turi galimybę mokyti vaikus socialinių, emocinių ir bendravimo įgūdžių bei išmokyti vaikus savignyos, smurto prevencijos ir konfliktų sprendimo būdų. Dirbdami su vaikais, skatindami jų įgūdžius, talentus ir besivystančius gebėjimus, švietimo sektoriaus specialistai padeda vaikui jaustis saugiam, suprasti, kad jis (ji) yra svarbus (-i) ir vertingas (-a) kaip asmuo. Šie įgūdžiai ir gebėjimai tampa dar prasmingesni, kai vaikai ugdo demokratiškus įgūdžius ir mokosi gerbti bei ginti kitų teises.

Švietimo sektoriuje yra daug galimybių nustatyti fizinių bausmių naudojimo atvejus ir jų riziką šeimose bei švietimo įstaigose. Švietimo srities specialistams reikia mokymų ir pagalbos nustatant fizinių bausmių ir kitų smurto formų naudojimo požymius. Jie turi sugebėti dirbti su vaikais, kurie elgiasi agresyviai, nesilaiko mokyklos taisyklių arba turi kitų problemų, susijusių su integracija klasėje. Tokio elgesio priežastys gali būti susijusios su fizinėmis bausmėmis ir kitomis smurto formomis namuose ar bendruomenėje.

Švietimo srities specialistai turi mokytis, kaip palaikyti pozityvius santykius su vaikais ir kaip išlaikyti pagarbią mokymosi aplinką dienos priežiūros įstaigose ar mokyklose, tuo pat metu susilaikant nuo baudžiamųjų veiksnių vaikų atžvilgiu. Tyrimai parodė, kad mokytojų socialinė ir emocinė kompetencija, įskaitant tai, kaip jie susidoroja su stresu, jų pasitikėjimas savimi ir savarankiškumas, turi didelės įtakos sprendžiant problemas kasdien sąveikaujant su vaikais.³⁶ Todėl, siekiant padėti mokytojams toliau tobulinti šias kompetencijas, būtina skatinti jų mokymąsi.

PAVYZDYS

Latvijos švietimo sektorius rekomendavo įkurti specialistų konsultavimo centrus, kurie teiktų specialias konsultacijas ir pagalbą specialistams, taip pat mokymus, įskaitant daugiadisciplinį ir tarpžinybinį mokymą. Manoma, kad investicijos į mokytojų rengimą ir mokymąsi visą gyvenimą turės didelę socialinę grąžą, ypač dėl smurto prevencijos.

5.3.1 ŠVIETIMO INSTITUCIJŲ ĮSTATAI

Priėmus teisinį fizinių bausmių naudojimo draudimą, švietimo įstaigoms pavesta prisidėti prie įstatymo įgyvendinimo. Viena iš pagrindinių draudimo įgyvendinimo švietimo sektoriuje priemonių yra peržiūrėti mokyklų ir kitų švietimo įstaigų įstatus ir suderinti juos su naujais įstatymais.

33 Achenbach, T. M. ir Dumenci, L., „Empiriškai pagrįsto vertinimo pažanga: Patikslinti kryžminio informavimo sindromai ir naujos diagnostikos kriterijai (DSM) pagrįstos skalės CBCL, YSR ir TRF: Komentarai dėl Lengua, Sadowksi, Friedrich ir Fischer“, Konsultavimo ir klinikinės psichologijos žurnalas, 2001, 69(4), p. 699–702.

34 ter Horst, Klaus, „Das Fetale Alkoholsyndrom (FAS), Prävention, Diagnostik, Behandlung und Betreuung“ [Vaisiaus alkoholinis sindromas (VAS)], prevencija, diagnozė, gydymas ir palaikymas], Mūsų jaunimas, 62 metai, 2010, p. 279–284. Nacionalinė vaisiaus alkoholinio sindromo organizacija, visuomenės, specialistų ir politikos formuotojų mokymas apie alkoholio vartojimą nėštumo metu, FASD identifikavimas, data nenurodyta, <https://www.nofas.org/wp-content/uploads/2014/05/FASD-identification.pdf>

35 „VAS diagnostika ir prevencijos tinklas. Vaisiaus alkoholinio spektro sutrikimų diagnostikos vadovas. Trečiasis leidimas, Vašingtono universitetas, Sietlas, 2010. VAS diagnostika ir prevencijos tinklas. FASD 4 skaitmenų diagnostikos kodas, 2004, <https://depts.washington.edu/fasdpn/htmls/4-digit-code.htm>

36 Jozauska, Kristine, Valstybinė švietimo kokybės tarnyba. Nacionalinė konsultacija Latvijoje, 2017 m. spalio 9 d.

Įstatus būtų galima paremti, nurodant tokias sąvokas kaip orumas ir pagarba tarp mokinių, mokytojų ir tėvų, bei paaiškinant, ką šios sąvokos reiškia mokyklos administracijai ir kasdienėje veikloje. Įstatuose turi būti numatytos nuostatos, kaip reaguoti į fizinių bausmių ir kitų smurto formų naudojimą namuose, dienos priežiūros įstaigose ar mokyklose ir kaip jų išvengti. Kai nuostatai nėra aiškūs, susidūrę su smurtu, įtarimais ar grėsmėmis, direktoriai, mokytojai, administracijos darbuotojai, globos darbuotojai, vaikai ir tėvai dažnai nežino, kaip reaguoti. Mokyklų įstatų ir kitų administracinių dokumentų peržiūrėjimas bendradarbiaujant su vaikais, tėvais ir specialistais, suteikia svarbią galimybę kiekvienai grupei daugiau sužinoti apie smurto nenaudojimą.

5.3.2 SĄMONINGUMO SKATINIMAS IR JAUTRUMO DIDINIMAS ŠVIETIMO INSTITUCIJOSE

Vaikų lopšeliuose ir darželiuose bei pradinėse mokyklose mokytojai ir dienos priežiūros darbuotojai turi pradėti kalbėtis su vaikais apie fizines bausmes jau nuo ankstyvo amžiaus. Vaikams yra naudingos įvairios diskusijos apie įvairių formų fizinį ir emocinį smurtą bei informacija, kur jie gali gauti paramą, jei tai patiria namuose, dienos priežiūros įstaigose ar mokykloje.

Mokiniai programai „Vaikystė be smurto“ teigė, kad jie norėtų, jog mokyklų psichologai, socialiniai darbuotojai ar mentoriai reguliariai susitikytų su mokiniais ir su jais kalbėtų apie visas problemas, kurių mokiniai gali turėti. Tai galėtų padėti kurti pasitikėjimą ir identifikuoti vaikus, kurie namuose patiria fizines bausmes.³⁷ Mokiniai taip pat norėtų, kad mokyklose dirbtų jaunimo darbuotojai, o mokyklos teiktų informaciją apie savivaldybių paslaugas ir apie tai, kokios paramos vaikai gali tikėtis iš tėvų ir paslaugų teikėjų.³⁸

Sąmoningumo skatinimo pamokos, integruotos į mokymosi procesą, gali supažindinti vaikus su streso šaltiniais ir konfliktais jų namuose ir mokykloje. Toks mokymas skatina jų gebėjimą įveikti problemas ir išspręsti konfliktus bei užkirsti kelią smurtui pasitelkiant dialogą su bendraamžiais ir mokytojais.

Klasių tarybų, kuriose mokiniai planuoja veiklą, aptaria problemas ir siekia jas išspręsti demokratiškai, suformavimas yra geras būdas gerinti mokinių konfliktų sprendimo ir smurto prevencijos įgūdžius. Šie įgūdžiai yra būtini siekiant nustatyti ir reaguoti į fizinių bausmių naudojimo atvejus, užkirsti kelią smurtui prieš vaikus, smurtui prieš bendraamžius, patyčias ir smurtą prieš mokytojus.

Patirtis rodo, kad vaikams ir tėvams aktyviai įsitraukus į dienos priežiūros įstaigų ir mokyklų reikalus, įskaitant veiklos planavimą, smurto prevencijos galimybės švietimo srityje didėja. Siekiant užtikrinti jų įsitraukimą,

dienos priežiūros įstaigos ir mokyklos turi būti pasirengusios parodyti susidomėjimą vaikų ir tėvų nuomonėmis ir pasiūlymais, motyvacija ir sunkumais bei į juos atsižvelgti.

PAVYZDYS

Estijoje Teisingumo kanclerio biuras bendradarbiauja su Mokyklų psichologų sąjunga dėl sąmoningumo skatinimo ir jautrumo didinimo programos, skirtos mokykloms. Pagal šią programą mokyklos kviečiasi Kanclerio darbuotojus organizuoti susitikimą su mokytojais ir tėvais, kad kartu pažiūrėtų filmą ir galėtų pradėti kalbėti fizinių bausmių naudojimo klausimais. Po filmo peržiūros, mokyklos psichologai vadovauja diskusijai. Šios iniciatyvos rezultatai buvo labai teigiami, nes filmo peržiūra sukuria tokią atmosferą, kuri padeda žmonėms atsiverti ir aptarti smurto bei fizinių bausmių naudojimo temas. Tėvai aptaria filmo veikėjus ir jų elgesį, gali sutapatinti save su jais, nesidalindami savo asmeninėmis istorijomis. Dažniausiai šiuose susitikimuose dalyvauja apie 15–30 dalyvių. Dalyviai aktyviai dalyvauja diskusijoje apie fizines bausmes ir kitas smurto formas, o po susitikimo kalbasi šia tema su kitais.³⁹

5.3.3 TARPININKAVIMAS JAUNIMUI IR ŠEIMAI MOKYKLOJE

Vaikai, konsultuojantys programą „Vaikystė be smurto“, rekomendavo, kad paaugliai ir jaunuoliai turėtų aktyviau dalyvauti skatindami nenaudoti smurto. Pavyzdžiui, bendraamžių tarpininkavimo mokyklose programos parodė, kad paaugliai, kurie yra išmokyti tarpininkauti ir įsiterpti į konfliktus, gali turėti teigiamą poveikį smurto naudojimo mažinimui. Jaunuoliai darbuotojai taip pat daro didelę įtaką berniukams ir mergaitėms, su kuriais dirba. Vaikai pažymėjo, kad vis dėlto jaunuoliai darbuotojai ne visada pasirengę nustatyti ar reaguoti į fizinių bausmių naudojimo atvejus namuose. Jei jaunuoliai darbuotojai yra apmokyti ir remiami, jie gali ne tik keisti savo asmeninį požiūrį, bet ir skatinti vaikus, su kuriais dirba, jautriau reaguoti į smurtą, jį identifikuoti ir anksti įsikišti, kad užkirstų kelią smurtui šeimoje ar mokykloje bei už jų ribų. Jaunuoliai darbuotojai yra pasirengę kviesti šeimas tarpininkauti programoje už smurto nenaudojimą.⁴⁰

PAVYZDYS

Viename iš Lenkijos regionų mokyklose, kurios yra atviros šeiminių smurto problemoms, yra įkurti šeimų tarpininkavimo centrai. Vietos socialinės paramos centrų personalas buvo apmokytas tarpininkauti šeimoms ir yra pasirengęs teikti tarpininkavimo šeimai paslaugas mokyklose. Pirmasis kontaktas paprastai užmezgamas per vieną iš tėvų, kuris susiduria su smurtu tarp tėvų ar kitomis smurto formomis šeimoje,

37 Projektas „Vaikystė be smurto“, Nacionalinė konsultacija Estijoje, 2017 m. lapkričio 15–17 d.

38 Aula, Maria Kaisa, „Vaiko teisė į auklėjimą, Šeimos centras kaip pagarbaus vaiko auginimo kultūros propaguotojas“. Šiaurės ministrų taryba, Šeimos centras Šiaurės šalyse, Vaikų ir šeimų susitikimų vieta, 2012, p. 56–61, 59.

39 Projektas „Vaikystė be smurto“, Nacionalinė konsultacija Estijoje, 2017 m. lapkričio 15–17 d.

40 Projektas „Vaikystė be smurto“, Nacionalinė konsultacija Lenkijoje, 2017 m. lapkričio 29 d.–gruodžio 1 d.

įskaitant fizinių bausmių naudojimą prieš vaikus. Tarpininkavimo procesas įtraukia tėvus ir vaikus. Bandomojo etapo metu modelis buvo įvertintas teigiamai. Vis daugiau ir daugiau šeimų naudojami mokyklų tarpininkavimo centrai, rodo vis geresnius gebėjimus šeimos konfliktus spręsti be smurto ir naudoja pozityvios tėvystės metodus. Šeimos pradeda atviriau kalbėti apie savo problemas, įskaitant smurtą, ir ieškodami sprendimo, noriai bendradarbiauja su tarpininku.⁴¹

5.3.4 ŠVIETIMO INSTITUCIJŲ ĮTRAUKIMAS

Į VIETINIUS NUKREIPIMO Į KITAS INSTITUCIJAS MECHANIZMUS

Ankstyvos vaikystės priežiūros ir švietimo įstaigos bei mokyklos turi aiškią vietą vietiniuose nukreipimo į kitas institucijas mechanizmuose ir vaikų apsaugos sistemose. Siekdamas suaktyvinti vaikų apsaugos vaidmenį, švietimo sektorius bendradarbiauja su kitomis institucijomis ir tarnybomis, įskaitant socialines ir vaikų apsaugos tarnybas, sveikatos priežiūros įstaigas bei specialistus, policiją, šeimos bylą teismą ir savivaldybes.

PAVYZDYS

Suomijoje mokyklose veikia mokinių gerovės tarnybos, kurios apjungia daugiadisciplines paslaugas vaikams mokykloje ir už mokyklos ribų. Šis paslaugų modelis padėjo nustatyti fizinių bausmių ir kitų smurto formų naudojimo atvejus ir nedelsiant suteikia pagalbą. Be to, mokyklose dirbantys psichologai ir socialiniai darbuotojai, jei reikia, gali kreiptis į vaikų psichiatrijos specialistus. Vaikų psichiatrai siūlo konsultacijas mokyklose dirbantiems specialistams ir, prireikus, lankosi mokyklose, kad susitiktų su vaiku.⁴²

5.3.5 ŠVIETIMO INSTITUCIJŲ PATIKRINIMAS

IR AUDITAS

Švietimo įstaigų patikrinimo metu stebimas nacionalinių įstatymų, įskaitant teisinio fizinių bausmių draudimo, įgyvendinimas. Patikrinimai gali turėti prevencinį tikslą arba tikrintojai gali imtis tolesnių veiksmų ir teikti atskaitas ar skundus dėl smurto atvejų mokyklose ir kitose švietimo įstaigose. Patikrinimai padeda iširti įtarimus, nustatyti faktus, identifikuoti valdymo ir praktikos riziką bei silpnąsias puses ir užtikrinti, kad jie būtų tinkamai sprendžiami taikant atitinkamas tolesnes priemones. Jei nustatoma, kad darbuotojas naudoja fizines bausmes, tokie atvejai turi būti tiriami.

PAVYZDYS

Programa „AudTrain“ vaikų institucijose taiko sistemą pagrįstą audito metodu.⁴³ Nors ji buvo skirta vaikų gerovės institucijoms, ji tinka visoms vaikų įstaigoms, įskaitant mokyklas, internatines mokyklas ir dienos

priežiūros įstaigas. Sistema grindžiama audito metu dėmesys sutelkiamas į institucijos valdymą ir siekiama patikrinti, ar visos veiklos planuojamos, organizuojamos ir vykdomos laikantis nacionalinių įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų. Be to, „AudTrain“ metodas apima institucijos, kurioje apklausiami vaikai ir darbuotojai, patikrinimą. Tikrinimo tikslas – įvertinti padėtį iš vaikų ir darbuotojų perspektyvų bei atsižvelgti į jų nuomonę. Taikant šį kompleksinį metodą galima nustatyti institucijos valdymo spragas ir trūkumus. Institucijai ir prižiūrinčiai valstybės institucijai šis stebėjimo metodas suteikia didelį mokymosi potencialą. Rezultatai gali padėti nustatyti ir ištaisyti švietimo įstaigų trūkumus bei nustatyti darbuotojų ir vadovybės mokymosi poreikius. Tačiau auditas yra reikšmingas tik tada, kai yra mechanizmų, užtikrinančių tolesnius veiksmus, susijusius su nustatytais trūkumais ir vaiko teisių pažeidimais.

5.4 IŠ TEISĖSAUGOS IŠMOKTOS PAMOKOS

Už vaikų apsaugos įstatymų vykdymą smurto prieš vaikus atvejais pirmiausia atsakinga policija. Jie taip pat aktyviai naudojami savo patirtimi, kad užkirstų kelią smurtui.

5.4.1 POLICIJOS IR PASLAUGŲ TEIKĖJŲ

BENDRADARBIAVIMAS

Daugelyje šalių policija rengia specialistus, dirbančius su vaikais ir mokančius nustatyti šeiminio smurto ir fizinių bausmių naudojimo požymius. Toks mokymas ypač naudingas švietimo, socialinės ir sveikatos priežiūros specialistams.

Smurto požymiai gali apimti staigius vaiko elgesio pokyčius be akivaizdžios priežasties. Kai kurie vaikai gali turėti fizinių smurto požymių ant veido ar kūno, jie gali kalbėti apie smurtą ar įtraukti smurtinius veiksmus ar išraiškas į žaidimus ir piešinius. Profesionalai, kurie yra apmokyti identifikuoti ir interpretuoti šiuos ženklus, yra geriau pasirengę nukreipti vaiką į kompetentingas institucijas, inicijuoti atvejo vertinimą arba užtikrinti, kad vaikas gautų apsaugos ir paramos paslaugas.

Kai kuriose šalyse už smurtinius nusikaltimus nuteistiems paaugliams, kaip alternatyvą laisvės atėmimo bausmei, privaloma baigti kovos su agresija mokymus. Kovos su agresija mokymuose vaikai mokosi ugdyti empatiją ir suprasti asmenų, patyrusių smurtą, perspektyvas. Jie mokomi situacijos sušvelninimo strategijų, konfliktų sprendimo ir komunikacijos bei derybų smurto prevencijos klausimu. Daugelis vaikų, demonstruojantys agresyvų ir smurtinį elgesį, namuose patys patyrė fizinių bausmių, taigi jie gauna naudos kritiškai apsvaistydami pozityvius ir nesmurtinius santykius

41 Paulina Forma, Valstybinių tarnybų, saugančių vaikus nuo smurto, įtaka. Vietos veiklos Švento Kryžiaus vaivadijoje pavyzdys ir tarpdisciplininių komandų geroji patirtis, Nacionalinė konsultacija Lenkijoje, 2017 m. lapkričio 29 d.

42 Kalmari, Hanne, „Vaikų teisių skatinimas nacionalinėje vaikų ir šeimos paslaugų reformos programoje“, Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija, 2017 m. birželio 19 d.

43 Žr.: Baltijos Jūros Valstybių Taryba, „AudTrain“ – sisteminis vaikų gerovės auditas, „AudTrain“ programa, <http://www.childrenatrisk.eu/audtrain/>

PAVYZDŽIAI

Estijos policija rengia vaikų stovyklas, kuriose vaikai mokomi smurto prevencijos ir savignyos įgūdžių. Policija taip pat vykdo mokyklų mokytojų prevencinio švietimo veiklą, kai policijos pareigūnas kalba apie smurtą mokykloje ir moko jį reaguoti.

Nepaisant to, kad teisėsaugos pareigūnai yra atsakingi už nusikaltimų tyrimą, siekdami lengvesnio bendravimo su vaikais ir norėdami užtikrinti intervencijų vykdymą atsižvelgiant į geriausias vaiko interesus, jie dažnai bendradarbiauja su socialiniais darbuotojais. Pavyzdžiui, jei policija kviečiama įsikišti smurto šeimoje atveju, kai vienas iš dalyvių yra vaikas, bendradarbiavimas su vaikų apsaugos tarnybomis yra būtinas siekiant apsaugoti vaikus aukas ir liudytojus.

Gera praktika Suomijoje yra vadinamoji socialinių darbuotojų „Vilties komanda“ policijos nuovadose. Jei policijai pranešama apie atvejį, į kurį yra įtrauktas vaikas, policijos nuovadoje visada bus socialinis darbuotojas, kuris rūpinsis geriausiais vaiko interesais. Pradėjus „Vilties komandų“ veiklą, policijos ir socialinių darbuotojų bendradarbiavimas pagerėjo.

Estijoje, kai policija išskviečiama įsikišti į smurto atvejį šeimoje, jie praneša apie tai vietos vaiko apsaugos tarnyboms. Po smurtinio incidento policija stebi šeimą ir kartu su socialiniais darbuotojais lankosi namuose, kad pamatytų, kaip šeima laikosi, o ypač tam, kad stebėtų vaikų padėtį.

5.4.2 SKAITMENINĖ PRIEIGA PRIE POLICIJOS PAREIGŪNŲ IR SKUBIOS KONSULTACIJOS

Estijoje „Web-Constables“ sėkmingai veikia socialinės žiniasklaidos ir oficialiose interneto svetainėse. Tai leidžia piliečiams, įskaitant vaikus, gauti informaciją ir konsultacijas tiesiogiai iš policijos pareigūno. Estijos patirtis rodo, kad vaikai šiais kontaktais aktyviai naudojasi įvairiais klausimais, taip pat ir dėl fizinių bausmių ar smurto naudojimo. „Web-Constables“ teikia informaciją ir patarimus ir, jei reikia, gali nukreipti vaikus į paslaugų teikėjus, kad jie galėtų atlikti tolesnius veiksmus.

5.4.3 TEISĖSAUGOS TARNYBŲ MOKYMAI

Policijos tyrimai rodo, kad vaikai dažnai tuo pat metu susiduria su skirtingomis smurto formomis. Siekiant užtikrinti, kad policijos tyrimas būtų sutelktas ne tik į praneštą smurtinį incidentą, bet ir atvirą kitų smurto formų ir rizikos požymių nustatymą bei bendros vaiko ir šeimos situacijos tyrimą, labai svarbus vaiko interesus atitinkantis bendravimas, kvalifikuoti apklausiantys asmenys ir tyrėjai.

Daugelyje šalių vaikų apsaugos nuo smurto ir bendravimo su vaikais mokymai vis dar nėra standartinė policijos pareigūnų mokymo programos dalis. Įtraukus šias temas į policijos akademijos studijų programą ir tęstines studijas, būtų galima geriau paruošti policijos pareigūnus, kad jie galėtų dirbti su vaikais savo kasdiniame darbe. Daugelis šalių sulaukė teigiamų rezultatų naudodamiesi specialiai apmokytais policijos ir prokuratūros padaliniais, tirdami seksualinio smurto prieš vaikus atvejus. Šių padalinių, taip pat specialiai su vaikais susijusių bylų nagrinėjimo teisėjų kompetencija galėtų būti išplėsta taip, kad apimtų visus smurto prieš vaikus atvejus, įskaitant ir fizinių bausmių naudojimo atvejus.

06

paslaugų teikimo modeliai, padedantys sustabdyti fizinių bausmių naudojimą

Sėkmingi paslaugų teikimo modeliai suteikia galimybę bendruomenėse naudotis daugiadisciplinėmis paslaugomis. Jos yra integruotos į vietas vaiko apsaugos ir socialinės gerovės sistemas ir užtikrina, kad riziką patiriantys vaikai ir tėvai ar globėjai būtų ir toliau stebimi. Vis dažniau paslaugų teikėjai prisiima tarpininkų ir patarėjų vaidmenį perduodami daugiau atsakomybės šeimos nariams ir garantuodami, kad visuomet bus užtikrinti geriausi vaiko interesai bei aktyvus dalyvavimas.

6.1 PREVENCINIAI IR PADEDANTYS ANKSTI IDENTIFIKUOTI RIZIKOS ŠEIMAS PASLAUGŲ TEIKIMO MODELIAI

6.1.1 ŠEIMŲ CENTRAI

Šeimų centrai yra bendruomeninis paslaugų teikimo modelis, kuris, kaip įrodyta, sustiprina vaikų bei tėvų sveikatą ir gerovę dėl priemonių, tarp kurių yra ir pozityvios tėvystės skatinimas bei fizinių bausmių prevencija. Šeimos centrai siūlo susitikimo vietą, kurioje galima naudotis įvairiomis paslaugomis, skirtomis tėvystės palaikymui, vaikų apsaugai, socialinei gerovei ir sveikatos priežiūrai. Kadangi šeimos centrai yra atviri visoms šeimoms su vaikais, jie suteikia galimybę laisvai naudotis visuotinėmis paslaugomis, ir taip išvengiama stigmatizacijos. Šeimų centrai paprastai orientuojasi į šeimas su vaikais iki penkerių metų, tačiau vis dažniau

šis paslaugų modelis siekia įtraukti ir šeimas su paaugliais. Bendras tikslas – stiprinti šeimų socialinę įtrauktį ir dalyvavimą, sukurti bendruomeniškumo jausmą ir stiprinti visuomenės solidarumą.⁴⁴

Šeimų centrai skatina vaikų gerovę padėdami tėvams, stiprindami juos kaip globėjus ir skatindami pozityvų vaikų auklėjimą be smurto. Šeimos centro modelis leidžia anksti nustatyti fizinius, psichinius ir socialinius su vaikais ir tėvais susijusius rizikos veiksnius, įskaitant fizinių bausmių ir kitų smurto formų naudojimo riziką. Centro darbuotojai teikia paslaugas tiesiogiai tėvams ir vaikams, informuoja šeimas apie jiems prieinamas paslaugas, persiunčia šeimas į atitinkamas institucijas specializuotoms paslaugoms gauti iš partnerių tinklo ir koordinuoja paslaugas.⁴⁵ Kai kurie šeimos centrai sudaro rašytinius susitarimus su specializuotų paslaugų teikėjais už centro ribų, pavyzdžiui, psichiatrijos, psichoterapijos ar priklausomybių gydymo įstaigomis.

44 Skirtingose šalyse skiriasi šeimos centro modeliai Švedijos šeimos centrai, kurie buvo įkurti 1970 m., teikia motinos sveikatos priežiūros, vaikų sveikatos priežiūros, atviro ankstyvojo ugdymo ir priežiūros bei prevencines socialines paslaugas. Norvegijoje šeimos centrai yra labiau sveikatos centrai, kurie teikia priežiūros prieš gimdymą, prevencines vaikų gerovės, ugdomąsias psichologines ir vaikų dienos priežiūros paslaugas. Šeimos centrai Suomijoje apima gimdymo namus ir vaikų gerovės klinikas. Žr.: Šiaurės ministrų taryba, Šeimos centras Šiaurės šalyse, Susitikimų vieta vaikams ir šeimoms, 2012. Šiaurės šalių gerovės ir socialinių reikalų centras, Šiaurės šalių vaikai, Šiaurės šalių centrų kūrimas, „Ankstyvosios intervencijos į šeimą“ projekto rezultatai, 2012.

45 Šiaurės ministrų taryba, „Šeimos centras Šiaurės šalyse. Susitikimų vieta vaikams ir šeimoms“, 2012, p. 10–11.

Susitarimai sudaro sąlygas nemokamai naudotis specializuotomis paslaugomis, o paslaugų teikimo nereikia ilgai laukti.⁴⁶

PAVYZDŽIAI

Švedijos šeimos centrų vertinimas parodė aukštą paslaugų naudotojų pasitenkinimą. Vertinime dalyvavę tėvai įvertino gautus profesionalius patarimus ir teigė, kad tinkama pagalba jiems buvo suteikta tinkamu laiku. Jie pareiškė, kad galimybė susipažinti su darbuotojais neformalioje aplinkoje padėjo jiems išsiugdyti pasitikėjimą. Jie įvertino, kad darbuotojai sujungė skirtingus vaidmenis: kaip šeimos centro šeiminių, kurie neformaliai bendrauja su šeimomis; kaip formalių paslaugų teikėjų tėvams ir vaikams; ir kaip susitikimų ir veiklos skatintojų. Šeimos centro darbuotojai pranešė, kad bendradarbiavimas su kitomis centro institucijomis ir tarnybomis padėjo jiems suprasti skirtingus profesinius vaidmenis ir darbo metodus. Tai padėjo gauti daugiau žinių ir patirties, pravertusios teikiant pagalbą vaikams ir tėvams. Dėl vaikų buvimo šeimos centruose, paslaugų teikėjai daugiau dėmesio skyrė vaiko situacijai ir perspektyvoms, net jei jie labiau dirbo su tėvais.⁴⁷

Šeimos centrai Norvegijoje veikia atvirose vaikų darželiuose, kurie yra prieinami nemokamai ir be išankstinio paskyrimo, registracijos ar nukreipimo. Dėl to jie yra patrauklūs tėvams, turintiems žemesnį išsilavinimo lygį ir socialinį bei ekonominį pagrindą ir dažnai nenorintiems naudotis paslaugomis, kurioms reikalinga išankstinė registracija. Atviri vaikų darželiai teikia pedagoginę susitikimų erdvę, kurioje tėvai gauna pagalbą, išmoksta skatinti savo vaikų vystymąsi ir rūpintis sveikata per pozityvią tėvų ir vaiko sąveiką. Paslaugų naudotojai dažniausiai nukreipiami per visapusiškas sveikatos priežiūros paslaugas teikiančias tarnybas, pvz., priežiūrą prieš gimdymą ar slaugytojus, atvykstančius vizitų į namus.⁴⁸ Susirūpinimas dėl prastų tėvystės įgūdžių ir fizinių bausmių naudojimo rizikos skatina sveikatos priežiūros darbuotojus nukreipti tėvus į šeimos centrus su atvirais vaikų darželiais.

Suomijoje šeimos centrai atidaryti nuo 2000-ųjų pradžios, kai paslaugų teikėjai susidūrė su naujais iššūkiais. Visuomenė bandė atsigausti po recesijos, o tėvai kovojo su aukšto lygiu stresu bandydami suderinti šeimos ir darbo poreikius. Dėl bendruomenės požiūrio, skatinančio socialinę integraciją ir suteikiančio galią šeimoms ir bendruomenėms, šeimų centro modelis buvo laikomas praktišku. Struktūrinis įvairių paslaugų teikėjų bendradarbiavimas šeimos centre leidžia pagalbą šeimoms teikti sujungiant savo išteklius, žinias ir kompetencijas.⁴⁹ Suomijoje šeimų centrų paslaugos

pasiekia beveik 99 % šeimų, kurios lankosi centruose prieš ir po gimdymo. Centrai pasirodė esą veiksminga priemonė siekiant sumažinti fizinių bausmių ir kitų smurto prieš vaikus formų naudojimą ir sustiprinti prevencinį darbą su vaikais ir šeimomis⁵⁰

6.1.2 PAGALBOS LINIJOS

Pagalbos linijos ir skaitmeninės paslaugos suteikia galimybę vaikams, tėvams ir specialistams susipažinti su informacija, patarimais ir neformaliais skundų pateikimo mechanizmais. Piliečiai linkę pasitikėti pagalbos linijos paslaugomis ir aktyviai jas naudoja, kai šios yra lengvai prieinamos, kai į skambučius atsako kvalifikuoti darbuotojai ir skiria tiek laiko, kiek reikia skambinančiajam, kai skambinantis asmuo lieka anonimiškas, o darbuotojai yra pasirengę nukreipti skambinantį asmenį dėl atitinkamų paslaugų į jo (jos) savivaldybę.

Pagalbos linijos siūlo galimybę skambinti, parašyti elektroninį ar įprastą laišką arba naudotis interneto svetainių ir pokalbių paslaugomis, kur asmuo gali užduoti klausimus internetu. Daugelis pagalbos linijų veikia bendruoju Europos Sąjungos numeriu 116111. Jų pasiekiamumą galima padidinti teikiant paslaugas įvairiomis kalbomis. Kai kurias pagalbos linijos paslaugas teikia apmokyti specialistai, pavyzdžiui, socialiniai darbuotojai, psichologai ar sveikatos priežiūros specialistai. Kitose dirba savanoriai, kurie yra suskirstyti į grupes, o joms vadovauja profesionalai. Kelios šalys pagalbos linijų skambučių centrus įsteigė skirtingose šalies dalyse, kad galėtų įtraukti daugiau savanorių, nors skambučius ir laiškus gauna iš visos šalies.

Vaikams ir suaugusiesiems kalbėti apie smurto patirtį telefonu ar internetinio pokalbio metu, o ne tiesiogiai susitikus, yra lengviau. Daugelis jų anksčiau kažkam jau yra pasakojęs apie savo smurto patirtį ir nesulaukė pagalbos, todėl prarado pasitikėjimą paslaugų teikėjais. Pagalbos linijos darbuotojai pastebėjo, kad profesionalūs paslaugų teikėjai dažnai nežino apie smurtą, kurį vaikas patiria, arba negali jo sustabdyti, net jei vaikas bendrauja su daugeliu specialistų ar daugiadisciplinėmis grupėmis. Skambindami pagalbos linijai vaikai supranta, kad jie gaus tiek laiko, kiek jiems reikės, ir kad pokalbis bus sutelktas į jų poreikius. Pagalbos linijos darbuotojų siūlomi kompetentingi patarimai ir galimybė kreiptis į juos vėl, iš naujo susieja juos su jiems prieinamomis paslaugomis. Į pagalbos linijas skambina tėvai, kurie ieško patarimų, kaip bendrauti su savo vaikais ir kaip elgtis kasdienėse situacijose bei konkrečių konfliktinių situacijų metu. Jie ieško pagalbos, pavyzdžiui, kai vaikai elgiasi agresyviai,

46 Heino, Tarja, Šeimos konferencija iš vaiko perspektyvos. Šiaurės šalių mokslinių tyrimų ataskaita, Nacionalinis sveikatos ir gerovės institutas, 2009, p. 26–28.

47 Bing, Vibeke, „Šeimos centrų pažanga“: Šiaurės ministrų taryba, Šeimos centras Šiaurės šalyse, Susitikimų vieta vaikams ir šeimoms, 2012, p. 99–101, 100. Žr.: Abrahamsson A., V. Bing ir M. Löfström, „Familjecentraler i Västra Götaland, En utvärdering“ [Šeimos centrai Vestra Jotalande. Vertinimas], Vestra Jotalando visuomenės sveikatos komitetas, 2009.

48 Thyrhaug, Anette M., Gorill W. Vedeler, Monica Martinussen ir Frode Adolfsen, „Šeimos namai Norvegijoje, Tarpdisciplininės, savivaldybės ir bendruomenės sveikatos priežiūros paslaugos vaikams, paaugliams ir jų šeimoms“: Šiaurės ministrų taryba, Šeimos centras Šiaurės šalyse, Susitikimų vieta vaikams ir šeimoms, 2012, p. 29–33, 31–32.

49 Viitala, Riitta, Marjatta Kekkonen ir Nina Halme, „Šeimos centrai Suomijoje. Naujas požiūris į paslaugas vaikams ir šeimoms“: Šiaurės ministrų taryba, Šeimos centras Šiaurės šalyse, Vaikų ir šeimų susitikimo vieta, 2012, p. 21–28, 21–22.

50 Lillsunde, Pirjo, „Nacionaliniai kovos su smurtu prieš vaikus veiksmai“, Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija, Nacionalinė konsultacija Suomijoje, 2017 m. birželio 19 d. Kalmari, Hanne, „Vaikų teisių skatinimas nacionalinėje vaikų ir šeimos paslaugų reformos programoje“, Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija, Nacionalinė konsultacija Suomijoje, 2017 m. birželio 19 d.

kai susiduria su bendraamžių smurtu arba kai jie patys kovoja su agresija, patiriama dėl išsiskyrimo ar skyrybų. Kai kuriais atvejais tėvai paprašo pagalbos linijos darbuotojų tarpininkauti šeiminių konfliktų metu. Tėvai taip pat konsultuojasi dėl savo vaikų apsaugos ir paramos, kai su konfliktais, rizika ar smurtu vaikai susiduria darželyje, mokykloje ar sporto klube.

Todėl pagalbos linijos gali veikti kaip aktyvios nacionalinių vaikų apsaugos ir socialinės gerovės sistemų dalys. Norint tai pasiekti, darbuotojai turi būti mokomi nustatyti smurto požymius ir simptomus, kuriuos apibūdina vaikai, pvz., pjaustymąsi ir kitas savęs žalojimo formas ar depresiją. Mokymai parengia darbuotojus tolesniam darbui su vaiku ar suaugusiuoju, skambinančiam į pagalbos liniją jautriais klausimais, ir siūlo prasmingus nukreipimus į kitas įstaigas, arba, kaip to reikalauja nacionaliniai teisės aktai, praneša apie atvejus atsakingoms institucijoms.

PAVYZDYS

Suomijoje organizacija „Maria Akademia“ turi pagalbos liniją ir pagalbos programą moterims, kurios naudoja arba baiminasi, kad panaudos smurtą prieš šeimos narį. Susisiekus su pagalbos linijos darbuotojais, jie pakviečia moterį atvykti į biurą, kur ji susitinka su terapeutu. Programa siūlo tris atskirus susitikimus ir dalyvavimą grupėje, kurioje yra daugiau panašią situaciją išgyvenančių asmenų; jie susitinka du kartus per mėnesį, t. y. iš viso 15 susitikimų. Tarpininkai naudoja „Mažos mergaitės istoriją“ kaip darbo metodą, skatinantį kiekvieną moterį prisijungti prie mergaitės, esančios jos sąmonėje, kuri vaikystėje buvo nematoma, neišgirsta ar į ją nebuvo pakankamai atsižvelgiama. Visos paslaugos yra anoniminės ir nemokamos.

Pagalbos linijos gali palengvinti sistemingą duomenų rinkimą ir teikti statistines bei kokybines ataskaitas. Patirtis rodo, kad pagalbos telefonai daugiau skambučių iš vaikų, tėvų ir specialistų sulaukia tada, kai vyksta intensyvios viešos diskusijos, pavyzdžiui, dėl viešos kampanijos prieš fizinių bausmių naudojimą ir kitas smurto formas arba kai žiniasklaida praneša apie ypač sunkų atvejį. Todėl valstybinių institucijų, paslaugų teikėjų, pagalbos linijų ir kampanijų organizatorių bendradarbiavimas labai naudingas padedant pasirengti ir paskirti pakankamai darbuotojų didelės paklausos metu pagalbos linijose ir nukreipimo į kitas institucijas mechanizmuose.

6.2 PASLAUGŲ MODELIAI VAIKAMS, PRIEŠ KURIUOS BUVO NAUDOJAMOS FIZINĖS BAUSMĖS

6.2.1 ŠEIMOS KONFERENCIJOS

Šeimos konferencijos gali sėkmingai išspręsti rimtus šeimos konfliktus bei su vaikais susijusias rizikas ir padėti šeimai po smurtinio incidento išlikti kartu. Šis metodas yra struktūrizuota konfliktų vertinimo ir konfliktų sprendimo sistema ir su viešųjų paslaugų pagalba aktyviai įtraukianti visus šeimos narius. Metodas moko šeimos narius nustatyti jų problemų sprendimus ir prisiimti atsakomybę juos sprendžiant. Įrodymai rodo, kad metodas yra veiksmingas ir ekonomiškai efektyvus.⁵¹

Šis metodas naudojamas siekiant apsaugoti vaikus nuo visų formų smurto, įskaitant fizinių bausmių naudojimą, ir didinti vaikų ir kitų šeimos narių gerovę. Šis metodas taip pat naudojamas sprendžiant konfliktus kaimynystėje ir mokyklose, siekiant padėti vaikams tapti geresniais mokiniais ir atkurti nusikaltimo aukų bei kaltininkų santykius nepilnamečių justicijos kontekste.

Šeimos grupių konferencijose šeimos vertinamos kaip išradingos, kompetentingos ir sugebančios kartu su oficialiais valstybės paslaugų teikėjais, o taip pat neformalios socialinės paramos tinklais, padedant artimiesiems, kaimynams ir bendruomenei, spręsti savo problemas. Šis metodas reikalauja, kad specialistai atsisakytų savo tradicinio atskiro atvejo valdytojų vaidmens ir taptų išteklių asmenimis, kurie tarpininkauja, padeda ir stebi konflikto sprendimo procesą šeimoje. Metodas kuria pasitikėjimą ir ryšius tarp šeimų, jų socialinių tinklų ir paslaugų teikėjų.

Šeimos konferenciją dažniausiai sušaukia socialinis darbuotojas, atsižvelgiant į konkrečias šeimos problemas. Šeimos nariai joje dalyvauja savanoriškai. Kai šeima sutinka dalyvauti grupinėje konferencijoje, su šeima ir nepriklausomu koordinatoriumi socialinis darbuotojas sudaro susitarimą. Koordinatorius skiria vaiko apsaugos tarnybos, tačiau jis turi būti nešališkas ir negali būti anksčiau šeimai teikęs paslaugų. Už grupinės konferencijos surengimą atsakingas koordinatorius. Kiekvienas dalyvis siūlo asmenis, kurie bus pakviesti, o koordinatorius su jais susisieks, paaiškina tikslą ir užtikrina, kad jų dalyvavimas būtų tinkamas, ir tik po to prašo sutikimo. Koordinatorius paskiria vaikui padedantį asmenį, kuris yra atsakingas už nuolatinį dėmesio sutelkimą į geriausius vaiko interesus.⁵²

51 Iš pradžių 1980-aisiais buvo sukurta Naujojoje Zelandijoje, remiantis maori tradicijomis, o nuo devintojo dešimtmečio pabaigos iš metodas pritaikytas Norvegijos situacijai ir toliau plinta visoje Europoje bei pasaulyje. Skaale Havnen, Karen J. ir Oivin Christiansen, „Žinių apie šeimos konferencijas, patirties ir rezultatų apžvalga“. Regioninis vaikų ir jaunimo psichikos sveikatos ir vaikų gerovės centras (RKBU West), „Uni Research Health“, 2014, 9 p. Linnosmaa, Ismo, Antti Väisänen, Eero Siljander ir Jukka Mäkelä, „Vaikų ir šeimų prevencinių paslaugų efektyvumas ir išlaidos“. Šiaurės ministrų taryba, Šeimos centras Šiaurės šalyse, „Susitikimų vieta vaikams ir šeimoms“, 2012, p. 87–97, 95.

52 Skaale Havnen, Karen J. ir Oivin Christiansen, „Žinių apžvalga apie šeimos grupių konferencijas, patirtį ir rezultatus“, Regioninis vaikų ir jaunimo psichikos sveikatos ir vaikų gerovės centras (RKBU West), „Uni Research Health“, 2014, http://www.fgcnetwork.eu/user/file/20140000_knowledge_review_on_family_group_conferencing_uni_research.pdf, p.13–14. Taip pat žiūrėkite: Europos šeimos konferencijų tinklas, Pagalbos ir gerovės demokratizavimas Europoje, data nenurodyta, <http://www.fgcnetwork.eu/en/fgc/>

Grupinę konferenciją veda koordinatorius, o ji prasideda nuo informacinės sesijos, kurioje vaiko apsaugos darbuotojas ir kiti su vaiku ir šeima dirbę specialistai pateikia jiems turimą informaciją ir atsako į klausimus. Tada koordinatorius ir specialistai išeina, tačiau tam atvejui, jei kiltų papildomų klausimų, laikosi netoliese. Tuo momentu šeima pradeda spręsti iš anksto parengtas socialinio darbuotojo užduotis.

Pagrindinė užduotis šeimai yra parengti veiksmų planą, kuris apimtų šeimos narių, socialinio paramos tinklo, socialinių darbuotojų ar kitų paslaugų teikėjų veiklas. Atlikus šią užduotį, šeima pateikia rezultatus koordinatoriui ir socialiniam darbuotojui, o pastarasis nusprendžia, ar veiksmų planą patvirtinti. Jei veiksmų planas ar jo vėlesnis įgyvendinimas neatitinka lūkesčių, socialinis darbuotojas toliau tęsia procedūras pagal bendrą vaiko apsaugos praktiką, o tai gali reikšti, kad kaip paskutinė priemonė, vaikas bus perduotas alternatyviai priežiūrai, jei tai atitinka geriausių vaiko interesus.

Vertinimai parodė, kad šeimos konferencijų dalyviai, įskaitant vaikus, konferencijas laiko naudingomis net tuomet, jei sunku atlikti susitikimui skirtas užduotis. Nors kai kurie socialiniai darbuotojai buvo susirūpinę dėl smurto ir žalos pavojaus šeimos susitikimo metu, jie išmoko pasitikėti ir perduoti atsakomybę šeimos nariams. Net jei sprendimai ne visada randami pirmo susitikimo metu, dalyvavimas šeimos grupių konferencijoje buvo laikomas svarbiu pirmuoju susitaikymo proceso žingsniu.

Vaikai pateikė teigiamų atsiliepimų apie susitikimus ir jiems patiko giminių dalyvavimas. Jie manė, kad jie turėjo geresnes galimybes dalyvauti šeimos konferencijose nei tradiciniame vaikų apsaugos darbe, ir tai leido geriau suprasti jų perspektyvas ir poreikius. Padedančio asmens įtraukimas stebėti vaikų geriausių interesus, pagerino vaikų dalyvavimo kokybę, o patys vaikai tokią pagalbą įvertino kaip naudingą. Buvo parengtas moksliniais tyrimais pagrįstas socialiniams darbuotojams ir koordinatoriams skirtas kontrolinis sąrašas, kuris užtikrina, kad vaiko požiūris ir poreikiai būtų metodo dėmesio centre.⁵³

6.2.2 DAUGIALYPĖ ŠEIMOS TERAPIJA⁵⁴

Daugialypė šeimos terapija yra įrodymais pagrįstas paslaugų modelis, kuris padeda sumažinti ir išspręsti šeimos konfliktus ir pagerinti santykių šeimoje kokybę. Ji taip pat naudojama situacijose, kai vaikai turi psichikos sveikatos problemų, sunkumų mokykloje, yra agresyvūs, piktnaudžiauja narkotikais arba nesilaiko įstatymų. Daugelyje šių situacijų prieš vaikus namuose buvo naudojamos fizinės bausmės ar kitos smurto

formos. Šis metodas buvo įvertintas teigiamai, kadangi jis padeda pasiekti teigiamų rezultatų visose šiose skirtingose srityse ir veiksmingai derina ekologinį socialinį darbą su į sprendimus orientuota šeimos terapija. Kadangi daugialypė šeimos terapija padeda sumažinti šeimos konfliktų padarytą žalą ir neleidžia vaikų perduoti alternatyviai globai, jis taip pat laikomas ekonomiškai efektyviu paslaugų modeliu.⁵⁵

Daugialypė šeimos terapija siūlo metodų, orientuotų į konkrečius vaiko poreikius ir įtraukiančių tėvus, paketą. Terapijos tikslas – suprasti sunkumų, su kuriais susiduria vaikas, priežastis. Šiam tikslui terapeutas vertina tėvystės praktiką ir padeda šeimai ugdyti problemų sprendimo įgūdžius. Tėvai mokosi geriau bendradarbiauti tarpusavyje ir spręsti problemas, pvz., psichikos sveikatos ar piktnaudžiavimo narkotinėmis medžiagomis problemas. Visiems šeimos nariams suteikiama galimybė įgyti naujų įgūdžių, įskaitant bendravimo, socialinių ir emocinių, konfliktų sprendimo įgūdžių ir gebėjimą daryti įtaką šeimos narių sąveikai.

Terapeutas veikia kaip koordinatorius, vadovaujantis skirtingiems terapijos lygiams, kurie skatina vaikų ir tėvų dalyvavimą atskirai ir kartu. Terapeutas taip pat įtraukia ir kitus paslaugų teikėjus, kurie yra svarbūs šeimai, pavyzdžiui, psichiatrijos priežiūros specialistus, mokytojus ir vaikų apsaugos ar socialinius darbuotojus. Programa sulaukė teigiamų vaikų, tėvų, terapeutų ir specialistų, dirbančių su šeimomis, atsiliepimų. Ji sėkmingai įtraukia vaikus ir tėvus į terapiją ir motyvuoja ją užbaigti, o tai, palyginti su kitomis toms pačioms tikslinėms grupėms skirtomis terapijos formomis su akivaizdžiai didesniais atkritimo rodikliais, yra akivaizdus pranašumas. Daugialypė šeimos terapija užtrunka nuo trijų iki septynių mėnesių ir apima du ar tris susitikimus per savaitę, kurių kiekvienas yra 60–90 minučių trukmės. Ji taikoma su vaikais ir jaunuoliais nuo 9 iki 26 metų. Programa gali būti pritaikyta įvairioms kultūroms ir situacijoms bei įvairios socialinės padėties šeimoms.

6.2.3 „BARNAHUS“ CENTRAI⁵⁶

„Barnahus“, arba vaikų namas, – tai įstaiga, kurioje po vienu stogu teikiamos ir koordinuojamos daugiadisciplinės kelių institucijų paslaugos smurto aukoms. Šios paslaugos apima vaikų apsaugą, sveikatos priežiūros ir medicinos paslaugas, socialinės gerovės paslaugas, teisėsaugą ir teismų sistemą. Pagal Šiaurės šalių tradicijas, „Barnahus“ centrai yra neatsiejama vaikų gerovės ir teismų sistemų dalis. Kitose šalyse panašūs modeliai taip pat egzistuoja, o jie organizuojami taikant skirtingo lygio viešą ir privačią paramą. „Barnahus“ darbo metodai padeda išaiškinti smurto prieš vaiką atvejus ir vaikui palankioje

53 Heino, Tarja, „Šeimos grupių konferencija iš vaiko perspektyvos“, Šiaurės šalių mokslinių tyrimų ataskaita, Nacionalinis sveikatos ir gerovės institutas, 2009, <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79916/da905b95-70f6-4db8-9d82-91b74fe55ed0.pdf?sequence=1>, p. 121.

54 Suomijos psichikos sveikatos asociacija, „Monimuotoinen Perheterapeutinen Työskentely“ [Daugialypė šeimos terapija], data nenurodyta, <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mistoininta/lapset-ja-nuoret/kasvun-tuki/mdft-%E2%80%9393-monimuotoinen-perheterapeutinen-ty%C3%B6skentely> Daugialypė šeimos terapija, MDFT programa, 2018, <http://www.mdft.org/MDFT-Program/What-is-MDFT> Daugialypė šeimos terapija vis dažniau naudojama Suomijoje, kur programą koordinuoja Psichikos sveikatos asociacija. Estijoje šią programą ėmė skatinti Vaikų apsaugos departamentas prie Socialinių reikalų ir darbo ministerijos.

55 Projektas „Vaikystė be smurto“. Ekspertų susitikimas, Ryga, Latvija, 2018 m. vasario 27–28 d.

56 Daugiau informacijos apie „Barnahus“ žr. PROMISE, <http://www.childrenatrisk.eu/promise/>

aplinkoje surinkti smurtą patyrusio vaiko parodymus. Nukentėjusius vaikus apklausia specialiai apmokyti darbuotojai, kurie siekia nustatyti socialinės ir vaiko apsaugos paslaugų poreikį, gydymą ir teisinius veiksmus. Jei pradamas teismo procesas, „Barnahus“ centro surinkti ir dokumentuoti įrodymai yra priimtini teismui, nes „Barnahus“ procedūros atitinka teisingo proceso ir teisingo bylos nagrinėjimo principus. „Barnahus“ teikia paslaugas seksualinio smurto aukoms, o tikslinės grupės vis dažniau apima vaikus, kurie patyrė smurtą, buvo apleisti ir bet kokia forma išnaudojami, įskaitant fizinių bausmių prieš juos naudojimą.

Kai byla perduodama „Barnahus“ centrui, susirenka daugiadisciplinė grupė, kuri atlieka bendrą vaiko ir šeimos vertinimą. Vertinimas padeda socialiniam darbuotojui nustatyti, o kai kuriose šalyse ir priimti sprendimą dėl to, ar apie atvejį turi būti pranešta policijai ir ar turi būti pradėtas baudžiamasis tyrimas. Kai smurtas naudotas ilgą laiką arba yra labai sunkus, pranešimas policijai paprastai laikomas atitinkančiu geriausius vaiko interesus, tokiu atveju pradamas policijos tyrimas, o teisminė vaiko apklausa vyksta „Barnahus“ centre. Kai įtariama, kad smurto prieš vaikus kaltininkai yra tėvai, prokuroras prašo teismo paskirti vaikui globėją, kuris visuose „Barnahus“ proceso etapuose rūpinasi vaiku ir jo geriausiais interesais. Teisminę apklausą vykdo kvalifikuoti specialistai, naudodami įrodymais pagrįstą apklausos protokolą.

Per teisminę vaiko apklausą „Barnahus“ centre dalyvaujantys specialistai apklausos klausosi atskiroje stebėjimo patalpoje. Klausymas padeda socialinių paslaugų teikėjams parengti vaiko apsaugos planą. Po apklausos vaikas taip pat gali būti nukreiptas į teismo medicininę apžiūrą „Barnahus“ centre. Policija yra atsakinga už tėvų ir kitų susijusių suaugusių asmenų apklausą.

Po pokalbio vaikas ir šeima gali gauti terapinę pagalbą. Kai kuriuose „Barnahus“ ir kitose institucijose socialiniai darbuotojai ir sveikatos priežiūros paslaugų teikėjai taiko kognityvinę integruotą elgesio terapiją smurtą patyrusiems vaikams (CPC-CBT; angl. Cognitive Integrated Behavioural Therapy for Child Abuse).⁵⁷ Nedidelio ir vidutinio sunkumo fizinio smurto prieš vaikus atvejais ši programa rodo daug žadančius rezultatus. Ji ir toliau peržiūrima ir vertinama. Programa veiksminga ir tuomet, kai tėvai jaučiasi bejėgiai, tampa agresyvesni arba dažniau baudžia, kai vaikas darosi agresyvus ar kitu būdu netinkamai elgiasi. Programa yra skirta tėvams, kurie pripažįsta, kad fizinių bausmių naudojimas buvo neteisingas žingsnis, ir nori pakeisti savo elgesį.

6.2.4 KELIŲ INSTITUCIJŲ ATLIEKAMAS

RIZIKOS VERTINIMAS

Įvairių institucijų rizikos vertinimai užtikrina gerus laikinus sprendimus, kai nėra „Barnahus“ centro ar kito panašaus modelio. Jis naudojamas Suomijoje tais atvejais, kai vaikai patyrė smurtą ir jiems reikia koordinuotos pagalbos iš įvairių paslaugų teikėjų.

Įvairių institucijų rizikos vertinimas prasideda tada, kai vaiko gerovės tarnybos arba policija gauna pranešimą apie smurtą patyrusį vaiką, įskaitant fizinių bausmių naudojimą, arba kai pranešama apie riziką patirti smurtą. Šiuo metodu siekiama koordinuoti paslaugų teikimą bei sukurti saugų tinklą aplink vaiką ir šeimą.

Struktūrizuota rizikos vertinimo forma padeda socialinių paslaugų teikėjams įvertinti situaciją ir priimti sprendimus, o taip pat palengvina keitimąsi informacija apie vaiką. Formos užpildymas padeda socialiniams darbuotojams įvertinti vaikui keliamos rizikos rūšį ir lygį bei nustatyti apsaugos veiksmus. Užpildyta forma pagreitina vertinimą, o tai ypač svarbu, kai atvejai yra sudėtingi arba susiję su mažais vaikais. Jei rizika yra didelė, socialinis darbuotojas surengia įvairių institucijų rizikos vertinimo susitikimą. Susitikime dalyvauja visi su konkrečiu atveju susiję paslaugų teikėjai, ypač vaiko gerovės ir socialinių paslaugų teikėjai, policija ir sveikatos priežiūros specialistai. Pavyzdžiui, policijai gali būti svarbu bendradarbiauti su medicinos srities specialistais, kad atliekant baudžiamąjį tyrimą, būtų galima išsiaiškinti su sveikata susijusią informaciją apie vaiką.

Įvairių institucijų atstovų susitikimas leidžia geriau suprasti vaiko padėtį ir palengvina sprendimų priėmimo procesą, susijusį su tolesniais žingsniais ir geriausiais vaiko interesais. Jis padeda paslaugų teikėjams, pvz., nuspręsti, ar vaiko perdavimas laikinai globaliai atitiktų geriausius vaiko interesus, ar reikia pradėti baudžiamąjį tyrimą, ar vaikas turi būti nukreiptas teismo ekspertizės apklausai.

⁵⁷ Linšopingo universitetas, Nacionalinis prievartos prieš vaikus kompetencijų centras, Nr. 31-39020/2014, rasite adresu: <http://www.barnafid.se/custom/uploads/2016/03/Linko%CC%88ping-University-Svedin.pdf>, p. 5. Taip pat žiūrėkite: Kjellgren, C., Nilsson, D., Svedin, C. G., „Fizinis smurtas prieš vaiką“, Suderinta vaikų ir jų tėvų gydymo patirtis: Pilotinis tyrimas, Vaiko priežiūra praktikoje, t. 19, Nr. 3, 2013, p. 275–290.

07

tarptautinėms organizacijoms skirtos paslaugų teikimo gairės

Paslaugų teikėjai gali susipažinti su daugybės Europos ir tarptautinių organizacijų, įskaitant Jungtines Tautas ir Europos Tarybą, gairėmis.

Be to, Vaiko teisių komiteto Bendrosiose pastabose pateikiamas įkvepiantis pavyzdys paslaugų teikimui remiant vaikystę be smurto, įskaitant: apsaugą nuo visų formų smurto ir fizinių bausmių naudojimo prevenciją; geriausių vaiko interesų skatinimą ir aktyvų vaikų dalyvavimą; švietimo tikslus; paauglių teises.⁵⁸

PASLAUGŲ TIEKĖJŲ GAIRĖS: EUROPOS IR JUNGTINIŲ TAUTŲ PAVYZDŽIAI

SOCIALINĖS GEROVĖS IR VAIKŲ APSAUGOS PASLAUGOS

- Europos Sąjungos integruotų vaikų apsaugos sistemų principai (2015)
- Europos Tarybos rekomendacijos dėl vaikų dalyvavimo šeimos ir socialiniame gyvenime (Irašas (98)8)
- Europos Tarybos rekomendacijos dėl vaikams ir šeimoms palankių vaiko teisių ir socialinių paslaugų (Irašas (2011)12)
- Jungtinių Tautų alternatyvios vaikų priežiūros gairės (2010)
- Europos Tarybos rekomendacijos dėl vaikų ir jaunimo iki 18 metų dalyvavimo (Irašas (2012)2)

SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGOS

- Europos Tarybos gairės dėl vaikams palankios sveikatos priežiūros (2011)

ŠVIETIMAS, ĮSKAITANT ANKSTYVĄJĮ VAIKO ŠVIETIMĄ IR PRIEŽIŪRĄ

- Bendros pastabos dėl Vaiko teisių komiteto švietimo tikslų (2001)

VAIKO INTERESUS ATITINKANTIS TEISINGUMAS

- Europos Tarybos gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo (2010)
- Jungtinių Tautų rekomendacijos dėl teisingumo nukentėjusiems vaikams ir nusikaltimų liudytojams (2005)

⁵⁸ Vaiko teisių komiteto Bendrosios pastabos pateikiamos: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

Vaikystė be smurto

Programos „Vaikystė be smurto“ tikslas – skatinti visišką fizinių bausmių draudimo Baltijos jūros regione įgyvendinimą, daugiašalėms suinteresuotoms šalims bendradarbiaujant, planuojant ir vykdant bendrus veiksmus. Programai vadovauja Baltijos jūros valstybių taryba ir yra bendrai finansuojama iš Europos Komisijos.

www.childrenatrisk.eu/nonviolence

Baltijos jūros valstybių taryba

1992 m. įsteigta Baltijos Jūros Valstybių Taryba (BJVT) yra politinis forumas, skirtas regioniniam tarpvyriausybiniam bendradarbiavimui ir dialogui. BJVT valstybės narės yra Danija, Estija, Suomija, Vokietija, Islandija, Latvija, Lietuva, Norvegija, Lenkija, Rusija, Švedija ir Europos Komisija. BJVT veikia per savo tinklus ir ekspertų grupes. 1998 m. BJVT pradėjo darbą įgyvendinant JT vaiko teisių konvenciją. BJVT Vaikų rizikos ekspertų grupė bendradarbiauja su nacionaliniais, regioniniais ir tarptautiniais suinteresuotais subjektais tam, kad būtų panaikintas piktnaudžiavimas, išnaudojimas, prekyba žmonėmis ir visų formų smurtas prieš vaikus. **www.cbss.org**

Regioninė iniciatyva ir partnerystė

Programa „Vaikystė be smurto“ veikia kartu su Estijos, Suomijos, Latvijos ir Švedijos ministerijomis bei Lenkijos vaikų teisių ombudsmenu. Ekspertų susitikimuose dalyvavo ir ministerijų, nacionalinių parlamentų, ombudsmeno tarnybos vaikų klausimams, akademinės bendruomenės ir organizacijų, taip pat vaikų iš daugelio Baltijos jūros regiono šalių atstovai, kurie prisidėjo prie programos ir rekomendacijų ataskaitų. Taip pat dalyvavo ir kitų Europos šalių bei institucijų ekspertai.

Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo

„Visuotinė iniciatyva dėl visų formų vaikų fizinių bausmių panaikinimo“ bendradarbiauja su vyriausybėmis ir nevyriausybėmis institucijomis siekdama visuotinio uždraudimo ir vaikų fizinių bausmių panaikinimo. Programos „Vaikystė be smurto“ tarptautinis partneris. **www.endcorporalpunishment.org**

Rekomendaciniai pranešimai

Nuoseklus vadovas dėl vaikų teisių konvencijos įgyvendinimo, siekiant uždrausti fizines bausmes

---

Vaikystės be smurto užtikrinimas –

Fizinių bausmių draudimo namų aplinkoje įgyvendinimo rekomendacijos

---

Vaikų auklėjimas be smurto –

pozityvi tėvystė, siekiant uždrausti fizinių bausmių taikymą

Palaikančių bendruomenių, skirtų vaikystei be smurto, kūrimas – sąmoningumo skatinimo kampanijos, kuriomis siekiama uždrausti fizinių bausmių taikymą

Paslaugų teikėjai – vaikystės be smurto šalininkai –

Paslaugų teikimas vaikams ir tėvams, siekiant uždrausti fizinių bausmių taikymą

Pažangos, orientuotos į vaikystę be smurto stebėjimas –

požiūrio ir elgesio pokyčių įvertinimas siekiant uždrausti fizinių bausmių taikymą.

Programai „Vaikystė be smurto“ vadovauja
Baltijos jūros valstybių taryba bendradarbiaudama su:

Estijos socialinių reikalų ministerija,
Suomijos Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija,
Latvijos gerovės ministerija,
Lenkijos vaikų teisių ombudsmenu,
Švedijos sveikatos ir socialinių reikalų ministerija,
„Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo“

Daugiau informacijos apie programą „Vaikystė be smurto“, įskaitant jos rekomendacinius pranešimus ir kampaniją, galima rasti adresu www.childrenatrisk.eu/nonviolence

Šį projektą bendrai finansuoja Europos Sąjunga pagal 2014–2020 m. Teisių, lygybės ir pilietybės programą. Šis leidinys atspindi tik autorių požiūrį, o Europos Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateikiamos informacijos naudojimą.

GLOBAL INITIATIVE TO
**End All Corporal
Punishment of Children**